

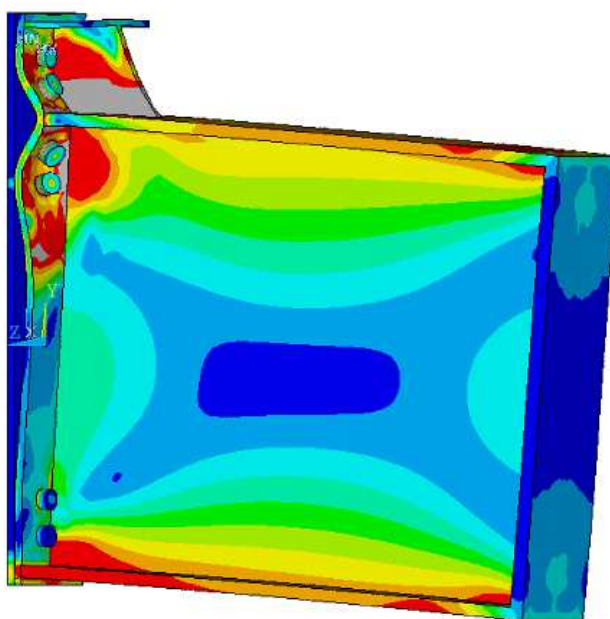

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

Hidak és Szerkezetek Tanszék

TDK dolgozat

**Acél nyomatékálló homloklemezcsatlakozások külső csavarsori
erőeloszlásának vizsgálata**

Készítette: Kövesi Krisztina, MSc II. évfolyam

Konzulens: Dr. Kövesdi Balázs, Hidak és Szerkezetek Tanszék

Budapest, 2013. október

TARTALOMJEGYZÉK

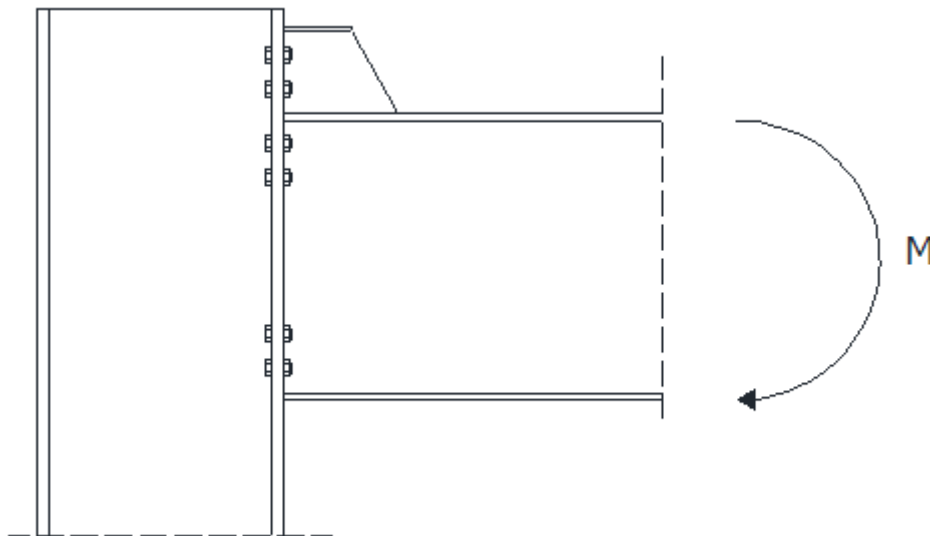
1. Bevezetés	4
1.1. Problémafelvetés.....	4
1.2. Célkitűzés	4
1.3. Megoldási stratégia	5
2. Szakirodalmi áttekintés	6
2.1. Homloklemez csomópont típusának meghatározása az Eurocode alapján.....	6
2.2. Az Eurocode 3 szerinti méretezés alapelve – a komponensmódszer	6
2.3. Hajlítási ellenállás meghatározása Eurocode alapján	8
2.3.1. Helyettesítő T-elem.....	8
2.3.2. Oszlop-gerenda kapcsolat hajlítási ellenállásának meghatározása	10
2.3.3. Csavarsori ellenállás redukálása a nyomott oldal ellenállása miatt	12
2.3.4. Csavarsori ellenállások redukálása csoportos tönkremeneteli mód miatt	12
2.3.5. Csavarsori ellenállás redukálása 3. tönkremeneteli mód miatt	13
3. Numerikus modell bemutatása	14
3.1. Numerikus modell jellemzői.....	14
3.1.1. Geometriai kialakítás	14
3.1.2. Alkalmazott elemtípusok	15
3.1.3. Végeelem hálózat.....	16
3.1.4. Peremfeltételek, teher.....	17
3.1.5. Anyagmodellek	18
3.2. Modellverifikálás.....	22
3.2.1. A modell verifikálásául szolgáló kísérleti eredmények	22
3.2.2. Modell viselkedése és verifikálása.....	23
4. Szerkezeti viselkedés elemzése	26
4.1. Tönkremeneteli módok	26
4.1.1. A homloklemez folyási tönkremenetele (1. mód).....	26
4.1.2. A homloklemez és a csavarok együttes tönkremenetele (2. mód)	27
4.1.3. Csavar szakadása (3. mód)	28
4.2. Hammerhead hatásának vizsgálata.....	29
4.2.1. Vizsgálat geometriai kialakítások	29

4.2.2.	A referencia és hammerhead-es kapcsolat összehasonlítása	31
4.2.3.	Hammerhead geometriai paramétereinek hatása a szerkezeti viselkedésre	35
5.	Méretezési eljárás kidolgozása	44
5.1.	Vizsgálatok stratégiája.....	44
5.2.	Hammerhead gerinc geometriájának hatása a teherbírásra	44
5.2.1.	Hammerhead gerinc vastagságának és hosszának együttes növelése	44
5.2.2.	Hammerhead magasságnak hatása a teherbírásra	46
5.3.	Méretezési eljárás kidolgozása	49
6.	Összefoglalás	54
7.	Felhasznált irodalom.....	56

1. BEVEZETÉS

1.1. Problémafelvetés

Acél csarnokszerkezetek esetén gyakorta előforduló nyomaték-bíró homloklemez-es oszlop-gerenda kapcsolatok és gerenda illesztések egy speciális kialakítása az u.n. kalapácsfejű (továbbiakban hammerhead-del) kialakított kapcsolat. A hammerhead-del rendelkező kapcsolatoknál a külső csavarsorok húzási ellenállásának növelése céljából a külső csavarsorok mellett öv- és gerinclemezből álló merevítő elemet alkalmaznak. Az u.n. hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok geometriát tekintve hasonló helyzetben vannak, mint a belső csavarsorok, melyek szintén gerinc-, illetve övlemezzel vannak merevítve. Ennek megfelelően a csavarsori húzási ellenállás meghatározása is a belső csavarsorok húzási ellenállásának meghatározásának módja szerint történhet. Az EN1993-1-8 [1] szabvány nem tesz különbséget a hammerhead-ben elhelyezett „külső” és a hagyományos belső csavarsorok között. Ezzel ellentétben a szakirodalmi kísérleti eredmények [2] azt mutatták, hogy a belső csavarsorok csavarsori erőeloszlásához és húzási teherbírásához képest jelentős különbség tapasztalható a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok esetén, illetve a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok teherbírása jelentősen alatta marad a hagyományos belső csavarsorok ellenállásának. Ezért a TDK munkámban a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok speciális csavarsori erőeloszlását és ennek a méretezésben való figyelembe vételi lehetőségeit vizsgálom.

1.ábra: Tipikus hammerhead-es kapcsolat geometriája

1.2. Célkitűzés

A korábbi kísérletek azt az eredményt mutatták [2], hogy a hammerhead-es kapcsolat első csavarsorában jelentősen kisebb csavarsori erő épül fel a tönkremenetelhez tartozó maximális nyomatéki teher szinten, mint a második és a harmadik csavarsorban. A nyomaték-bíró homloklemez-es kapcsolatok méretezése az EN 1993-1-8 [1] szabvány előírásain alapszik. A szabványos méretezési eljárás nem tesz különbséget a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok és a belső csavarsorok

teherbírása között, így az első csavarsorban a második és harmadik sor csavarsori ellenállásával megegyező vagy annál akár nagyobb csavarsori ellenállást is figyelembe vehet a tervező. Ez azt eredményezi, hogy a kapcsolat méretezésénél figyelembe vett csavarsori erőeloszlás nem egyezik meg a tényleges kapcsolat csavarsori erőeloszlásával, ez pedig a nyomatéki teherbírás felülbecsléséhez vezethet, ami csökkenti a tervezésnél biztosítandó biztonsági szintet. Továbbá tipikus kialakítások esetén a legszélső csavarsornak a legkisebb a merevsége, ezért ebben lényegesen kisebb csavarsori erő alakul ki, mint a második és harmadik csavarsorban. Azonban a nyomatéki teherbírás számításánál ennek a csavarsornak a legnagyobb az erőkarja, tehát fajlagosan ez adhatja a nyomatéki teherbírás jelentős részét. Ez azt jelenti, hogy a legszélső csavarsor ellenállásának felülbecslése a tervezésben a biztonság kárára tett közelítés.

A TDK munkám célja, hogy a hammerhead-es kapcsolat csavarsori erőeloszlását és nyomatéki ellenállását elemezzem, majd a numerikus analízis során kapott eredmények ismeretében megvizsgáljam a speciális csavarsori erőeloszlás figyelembevételének lehetőségeit a méretezési eljárásban.

1.3. Megoldási stratégia

A kutatás első lépésében a hammerhead-es kapcsolatok szerkezeti viselkedését, speciális csavarsori erőeloszlását vizsgáltam meg. A kísérleti eredmények alapján verifikált numerikus modellt dolgoztam ki, mely képes követni a csavarozott homloklemez-es kapcsolatok szerkezeti viselkedését, tönkremenetelét és teherbírását. Néhány, a gyakorlatban alkalmazott tipikus geometriai kialakítású kapcsolat nem-lineáris szimulációjának elvégzése alapján a hammerhead-es és a hagyományos csak belső csavarsoros kapcsolatok szerkezeti viselkedését, csavarerő eloszlását és teherbírását hasonlítottam össze és elemeztem a méretezési eljárás szempontjából.

Második lépésben a hammerhead geometriai paramétereinek a csavarsori erőeloszlásra és a nyomatéki ellenállásra gyakorolt hatását vizsgáltam. A hammerhead négy vizsgált geometriai paramétere az övszélesség és vastagság, a gerinc vastagság és a hammerhead hossza voltak. A paraméteres vizsgálattal kapott eredmények alapján megállapítottam, hogy melyek azok a paraméterek, amelyek további vizsgálata szükséges a hammerhead hatás méretezési eljárásba valóbeépítéséhez.

Harmadik lépésben a paraméteres numerikus vizsgálatok alapján a hammerhead hatásának egy lehetséges figyelembe vételi módját dolgoztam ki, mely a szabványos méretezési eljárás menetébe beilleszthető. Az eredmények alapján ennek két lehetséges módja van. A hammerhead-es kapcsolat geometriájának változtatása olyan módon, hogy az első csavarsor ellenállása ne legyen kisebb, mint az ekvivalens belső csavarsori ellenállás. Ebben az esetben a hammerhead szükséges geometriai méretei meghatározhatók, mellyel biztosítható a feltételezettnek megfelelő csavarsori erőeloszlás. A másik lehetőség, hogy a méretezés során az első csavarsort csökkentett ellenállással veszünk figyelembe, ekkor azonban a csavarsori ellenállás nagyságát kell megfelelő mértékben csökkenteni. A TDK munkámban olyan méretezési eljárást dolgoztam ki, mellyel egyszerre mind a két módszer alkalmazható és a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok méretezése az EN1993-1-8 [1] szabványnak megfelelő megbízhatósági szinten elvégezhető.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

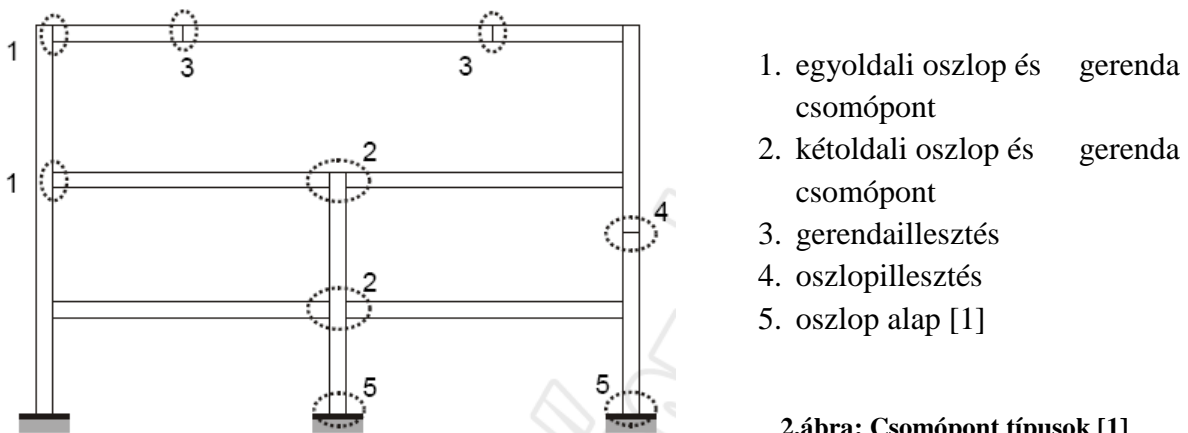
A szakirodalmi áttekintés főcélja, hogy bemutassa az EN 1993-1-8 [1] szabvány csavaros nyomatékbiró homloklemez-es kapcsolatok méretezésre vonatkozó alapelveit és számítási módszerét.

A hammerhead-es kapcsolatok számítására a gyakorlatban alkalmazott eljárások az EN1993-1-8 [1] szabvány méretezési módszerén alapszanak. A vonatkozó szabvány alapelveinek, számítási eljárásainak megismerése nélkülözhetetlen ahhoz, hogy e speciális külső csavarsoros kapcsolat viselkedésének a szabvány által figyelembevettől való eltérése egyértelműen meghatározható legyen. Az eltérések ismeretében, pedig ajánlást lehessen adni egy módszerre, amely a szabványos eljárással szemben nem csökkenti a kapcsolat megbízhatósági szintjét.

A hammerhead a csavarsori erőeloszlásra van hatással és ez által a kapcsolat nyomatéki teherbírását befolyásolja a legnagyobb mértékben, ezért a tanulmány középpontjában a nyomatékbiró homloklemez-es kapcsolatok nyomatéki teherbírásának meghatározása áll.

2.1. Homloklemez-es csomópont típusának meghatározása az Eurocode alapján

Az I és H szelvényekből kialakított keretszerkezetek általános csomópont típusait 2.ábra szemlélteti. A belső erők és nyomatékok átadása a szelvény tengelyére merőlegesen (vagy szögben) illesztett homloklemez-en és/vagy a szelvény övén történik. A nyomóerők (a nyomatékból származó is) átadása az érintkező felületeken következik be, a húzóerőket (húzott) csavarok közvetítik. [5]

A hammerhead-es kapcsolat egy speciális kialakítású homloklemez-es oszlop-gerenda csomópont. Ennek megfelelően TDK munkámban csak a 2. ábrán látható 1-es típusú csomópontok nyomatéki teherbírásával foglalkozom.

2.2. Az Eurocode 3 szerinti méretezés alapelve – a komponensmódszer

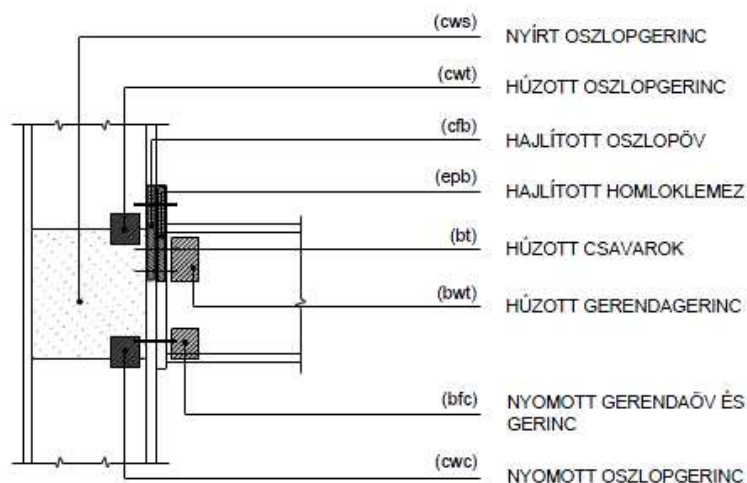
A nyomatékbiró homloklemez-es kapcsolatok méretezése összetett feladat. Az Eurocode lehetőséget nyújt egyszerűbb, kézi számítások elvégzésére, de viszonylag pontos eredményt

csak numerikus módszerekkel kaphatunk. A kapcsolat teherbírásának, merevségének és elfordulási képességének meghatározására szolgáló kézi számítási módszer az ún. „komponens módszer”. A méretezés során a következő lépések végre hajtása szükséges:

- Az erő „útjának” meghatározása a csomóponton keresztül.
- A ható erők ismeretében valamennyi komponens méretezhető (ellenállása ellenőrizhető). A komponensek közül a leggyengébb határozza meg a csomópont ellenállását.
- A csomópont merevsége az erők közvetítésében résztvevő komponensek alakváltozásától függ. Az egyes komponensek alakváltozásának összegéből lehet meghatározni a csomópont merevségét.
- A harmadik fontos mechanikai jellemző az alakváltozási képesség. Ez egy vagy több elem képlékeny alakváltozásának mértékétől függ. (A mennyiben a csomópont teherbírása jelentős mértékben meghaladja a kapcsolt elemek ellenállását, a képlékeny alakváltozási képességet az utóbbiak alakváltozása határozza meg.)

Az egyes komponensek mechanikai jellemzőinek összegzése révén kaphatjuk meg a teljes csomópontra érvényes mechanikai jellemzőket. Ezt az eljárást nevezzük komponens módszernek. A komponens módszer pontossága a modellezés korrektségétől és az elem jellemzők meghatározásának pontosságától függ. Az eljárás során feltételezzük, hogy az egyes komponensek egymástól függetlenül működnek. Ez a valóságban nem igaz, ezért a komponens módszer mindig közelítő jellegű. Érvényességét kísérletekkel és numerikus számításokkal verifikálták.

Oszlop-gerenda csomópont ellenállásának, illetve merevségének meghatározása során az 5. ábrán látható alkotó elemeknek (komponenseknek) a megadott igénybevételek működése esetén érvényes tulajdonságait kell megvizsgálni.

5.ábra: Homloklemezcsatlakozás komponensei [3]

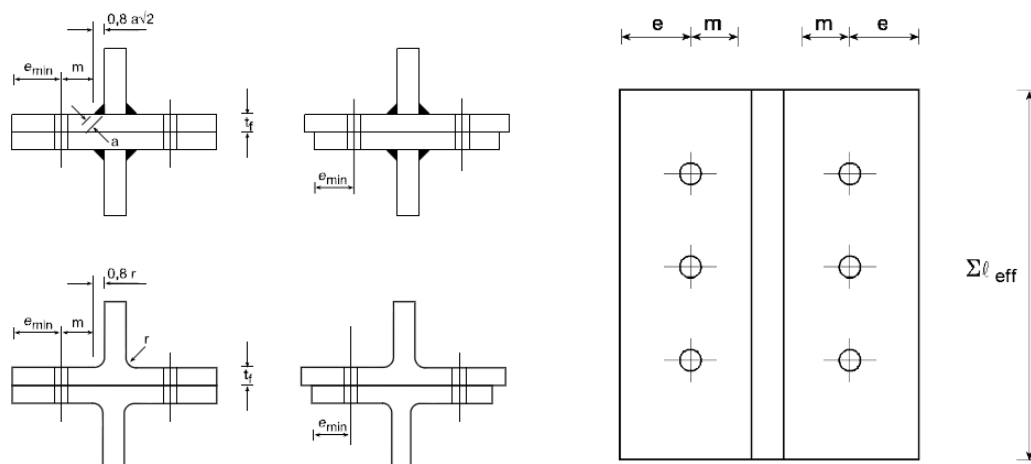
A húzott oldalon elhelyezett hammerhead nincs hatással a kapcsolat összes komponensére. Csak a húzott gerendagerinc, a hajlított homloklemez és a húzott csavarok viselkedését és

teherbírását befolyásolja, ezért csak ennek a három komponensnek a számítási módját vizsgáltam munkám során.

2.3. Hajlítási ellenállás meghatározása Eurocode alapján

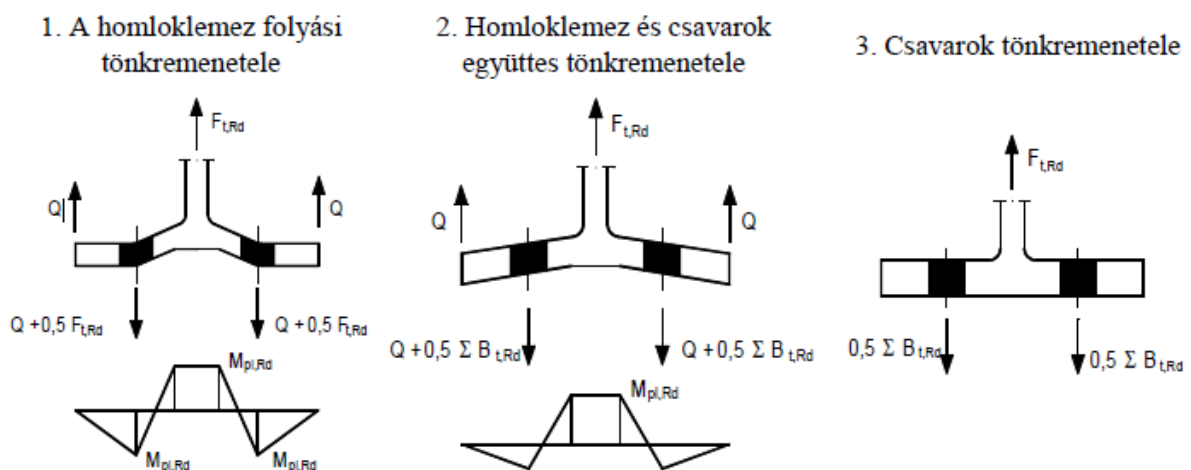
2.3.1. Helyettesítő T-elem

A helyettesítő T-elem csavarozott kapcsolatok homloklemez-csavar együttes ellenállásának meghatározására szolgáló modell. A T-elem méreteinek jelölését az 6. ábra mutatja be. A helyettesítő T-elem hossza elméleti alapon meghatározott mennyiség és nem azonos a figyelembe vett szerkezeti rész valós fizikai hosszával.

6.ábra: T-elem fő geometriai paraméterei [1]

A húzási ellenállás meghatározásához szükséges a húzóerőből keletkező homlok lemez végén ható Q „emelőerő” meghatározása. A homloklemez és a csavarok jellemzőinek (geometriai méretek, anyagminőségek) függvényében három tönkremeneteli mód lehetséges. A T-elem ellenállását a három tönkremeneteli módhoz tartozó $F_{T,i,Rd}$ ellenállás értékek közül a legkisebb adja. Amennyiben nincs emelőerő két tönkremeneteli módhoz tartozó húzóerő ($F_{T,1-2,Rd}$, $F_{T,3,Rd}$) közül a kisebb adja a T-elem ellenállását.

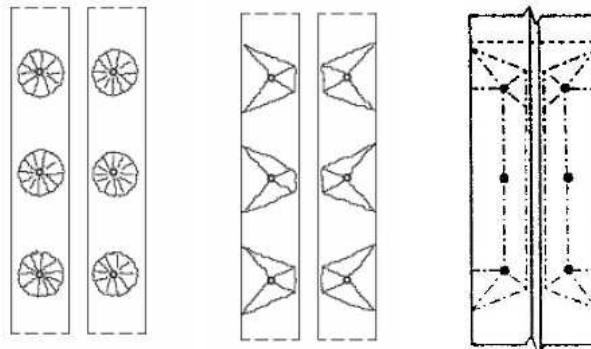

7.ábra: T-elem tönkremeneteli módjai [4]

A T-elem hosszát a törésképek alapján lehet meghatározni. A törésképek lehetséges alakjai és tönkremeneteli lehetőségei:

- egyedi csavar-tönkremenetel, kör alakú törésképpel;
- egyedi csavar-tönkremenetel, nem kör alakú törésképpel;
- csoportos csavar-tönkremenetel.

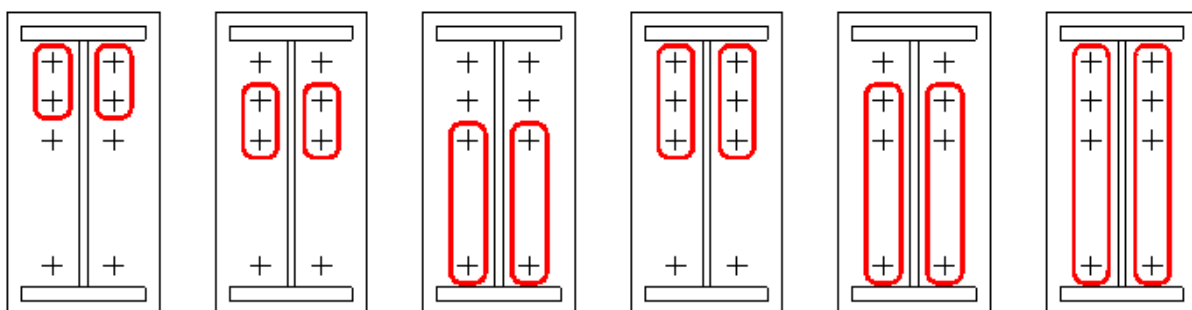
8.ábra: Törésképek [4]

A T elem ellenállása függ a csavarsorok pozíciójától. A csavarsorokat pozíciójuk szerint csoportosíthatjuk:

- csavarsor felett és alatt öv/merevítő lemez,
- csavarsor felett öv/merevítő lemez és alatta csavarsor,
- csavarsor felett csavarsor és alatta öv/merevítő,
- csavarsor két csavarsor között.

Az eltérő csavarsor típusok esetén a T-elem effektív hosszának a számítása eltér egymástól. Az EN1993-1-8 [1] szabvány két csavaras csavarsorok esetére ad számítási eljárást. A T-elem ellenállása csavar csoportok esetén az egyedi csavarsorokhoz hasonlóan a csavar csoport pozíciójától függ. A csoportos tönkremenetelnek homloklemez-es kapcsolat esetén a következő típusai lehetnek:

- két csavarsort tartalmazó csoport
- több csavarsort tartalmazó csoport.

a. Két csavarsoros csoport

b. Több csavarsoros csoport

9.ábra: Csavarsor csoportok

Az egyedi csavarok esetén jellemző tönkremeneteleken alapszik a csoportos tönkremenetel definiálása is, de figyelembe kell venni, hogy a kapcsolat összes csavarsora hatással van egymásra. A csavarcsoporthoz tartozó effektív hossz az egyedi tönkremenetelhez hasonlóan kör alakú és nem kör alakú töréskép alapján határozható meg.

2.3.2. Oszlop-gerenda kapcsolat hajlítási ellenállásának meghatározása

Ha a csomópontot terhelő normálerő (N_{Ed}) értéke kisebb, mint a kapcsolat húzási/nyomási ellenállásának (N_{Rd}) 5%-a, akkor a csomópont hajlítási megfelelésének igazolásához az alábbi feltételnek kell teljesülnie:

$$\frac{M_{j,Ed}}{M_{j,Rd}} \leq 1,0$$

Amennyiben a normálerő (N_{Ed}) meghaladja az ellenállás (N_{Rd}) 5%-át, a következő biztonság javára szolgáló interakciós egyenlet teljesülését kell igazolni:

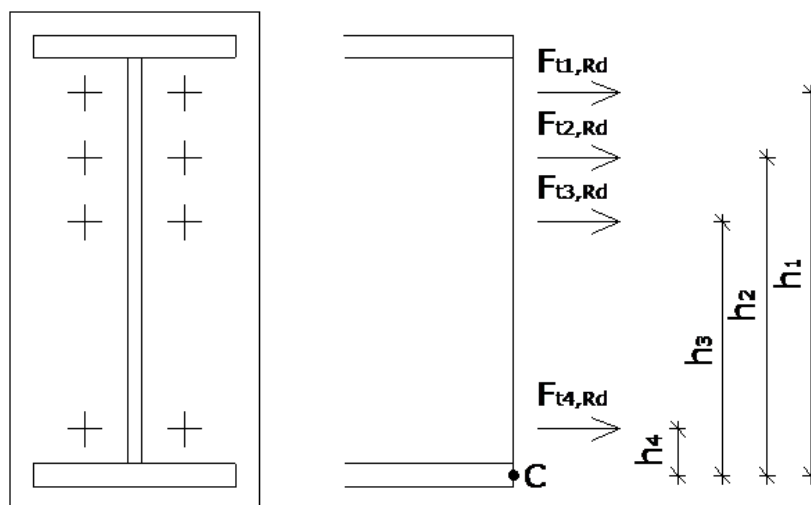
$$\frac{M_{j,Ed}}{M_{j,Rd}} + \frac{N_{j,Ed}}{N_{j,Rd}} \leq 1,0$$

ahol: $M_{j,Rd}$ a csomópont nyomatéki ellenállása
 $N_{j,Rd}$ a csomópont nyomási/húzási ellenállása

Homloklemezcsavarozott kapcsolattal kialakított oszlop-gerenda csomópontok nyomatéki ellenállását az egyes csavarsorok ellenállásának és a csavarsor és a nyomott zóna középsíkja közötti távolság szorzatának összege adja.

$$M_{j,Rd} = \sum_r h_r F_{tr,Rd}$$

ahol: $F_{tr,Rd}$ r-edik csavarsor húzási ellenállása
 h_r r-edik csavarsor távolsága a nyomott zóna közepétől
 r csavarsor száma

10.ábra: Homloklemezcsavarozott kapcsolat csavarsorai

Több húzott csavarsorral rendelkező kapcsolatok esetén a csavarsorok számozását a nyomott zóna közepétől legtávolabb eső csavarsorral kezdjük. Csavarozott homloklemez kapcsolatok esetén a nyomott zóna közepe (C) a gerenda nyomott övének közép vonalában feltételezhető.

A csavarsorok húzási ellenállásának meghatározása összetett feladat, amely a következő lépésekben foglalható össze:

1. A nyomott oldal ellenállása az oszlop gerincének nyomási ellenállása ($F_{c,wc,Rd}$), gerenda övének és gerincének nyomási ellenállása ($F_{c,fb,Rd}$) és a nyírt elem ellenállása ($V_{wp,Rd}$) közül a kisebb.

$$F_{c,Rd} = \min(F_{c,wc,Rd}, F_{c,fb,Rd}, V_{wp,Rd})$$

Amennyiben nincs nyírt elem a kapcsolatban, akkor a nyírási ellenállást nem kell számolni és a nyomott oldal ellenállását a másik két komponens ellenállása határozza meg.

2. A húzott oldal ellenállása (az egyes csavarsorok ellenállása ($F_{tr,Rd}$)) a T-elem ellenállása ($F_{T,i,Rd}$) és a húzott gerenda gerinc ellenállása ($F_{t,wb,Rd}$) közül a kisebb. A komponensek ellenőrzését az egyedi és az összes csoportos tönkremenetel esetére is el kell végezni. Majd az összes lehetséges töréskép ellenállást össze kell hasonlítani és ezek közül meghatározni a legkisebb ellenállás párok értékét.
3. A csavarsorok húzási ellenállásnak ($F_{tr,Rd}$) összege nem lehet nagyobb a nyomott oldal ellenállásánál ($F_{c,Rd}$), mert a kompatibilitási feltétel a normálerők egyensúlya, azaz a kapcsolatban figyelembevett erőknek egyensúlyt kell tartaniuk egymással. Ez alapján a csavarsor ellenállását a nyomott zóna ellenállása korlátozza. A csavarsori ellenállás redukálására vonatkozó eljárás a 2.3.3. pontban található.

$$F_{c,Rd} \geq \sum F_{tr,Rd}$$

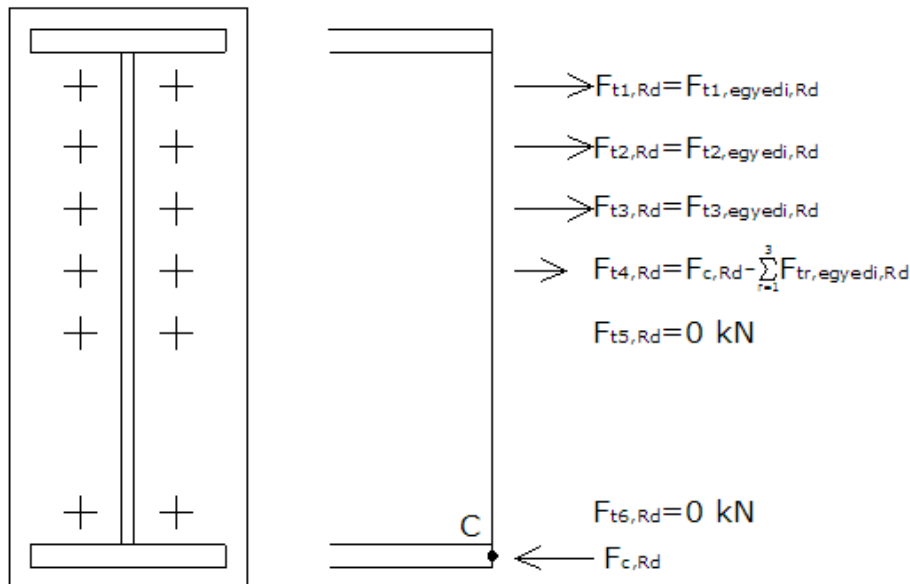
4. Az egyedi tönkremenetelhez tartozó csavarsor ellenállását ($F_{tr,Rd}$) szintén korlátozza a csoportos tönkremeneteli módhoz tartozó ellenállásértéke. A csavarsori ellenállás redukálására vonatkozó eljárás a 2.3.4. pontban található.

$$F_{tr,Rd} = \min(F_{tr,egyedi,Rd}, F_{tr,csop,Rd})$$

5. Továbbá ha egy csavarsor tényleges húzási ellenállása nagyobb, mint $0,95 \cdot F_{T,3,Rd}$ ($F_{T,3,Rd}$ T-elem ellenállása 3. tönkremeneteli mód esetén), akkor a csavarsorok húzási ellenállásának csökkentése szükséges egy esetleges csavartörési tönkremenetel elkerülés érdekében. A csavarsori ellenállás redukálására vonatkozó eljárás a 2.3.5. pontban található. [7]

2.3.3. Csavarsori ellenállás redukálása a nyomott oldal ellenállása miatt

Az egyes csavarsorok húzási ellenállást ($F_{tr,Rd}$) az első csavarsortól, azaz nyomási zóna közepétől legtávolabb eső csavarsortól elindulva sorban kell meghatározni.

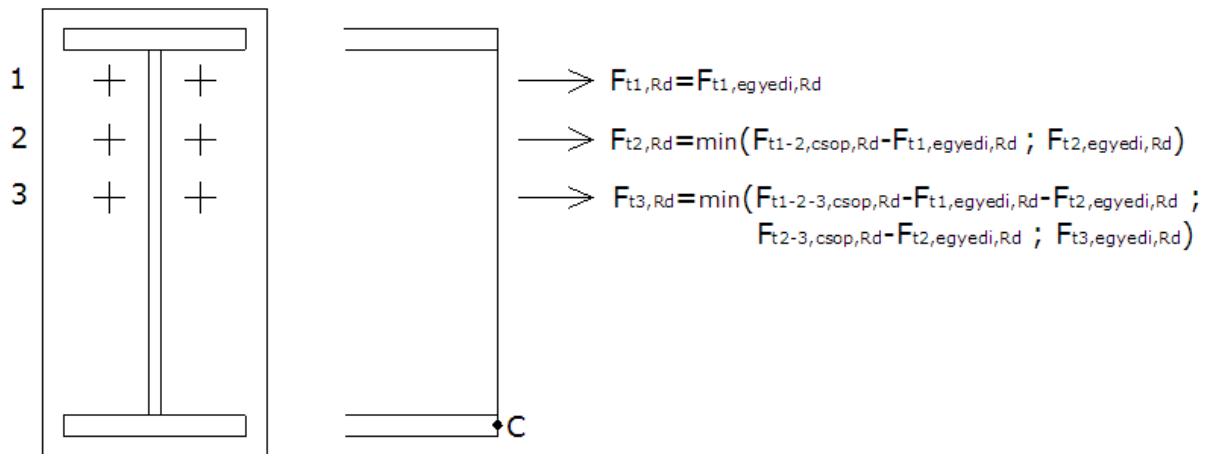
11.ábra: Csavarsori ellenállás redukálása

A korlátozások sorát addig kell folytatni, amíg a húzott csavarsorok ellenállása nem lesz egyenlő a nyomott oldal ellenállásával. Ha a nyomott oldal ellenállása kicsi, akkor csak a legtávolabbi csavarsor fog „dolgozni”, a többi csavarsorban 0 kN nagyságú erőt szabad figyelembe venni. Ha a nyomott oldal ellenállása elég nagy, akkor az összes csavarsor hatékonyan részt vesz a kapcsolat teherbírásában és a figyelembe vett húzóerő egyenlő lesz az egyes egyedi csavarsorok húzási ellenállásával. A csavarsori ellenállások redukálása a következő kifejezéssel írható le:

$$F_{tr,Rd} = \max \left[0 \text{ kN}, \min \left(F_{c,Rd} - \sum_{n=1}^{r-1} F_{Tr,egyedi,Rd}, F_{Tr,egyedi,Rd} \right) \right]$$

2.3.4. Csavarsori ellenállások redukálása csoportos tönkremeneteli mód miatt

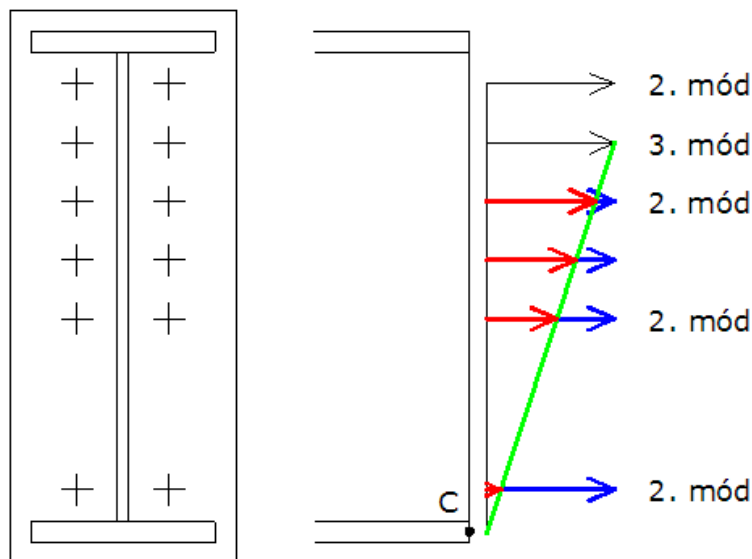
A korlátozás kiindulási alapja az előző pontban meghatározott csavarsori ellenállás, aminek az értékét a csoportos csavar tönkremeneteli mód húzott oldali ellenállása korlátozza. Az ellenállás csökkenése a gyakorlatban a következő módon történik. Az első csavarsor, ami a legtávolabb van a nyomott oldaltól, nincs korlátozva egyik csavar csoport által se, mert az összes csoport húzási ellenállása mindig nagyobb, mint az első csavar sor egyedüli húzási ellenállása. A második csavarsor húzási ellenállása az 1-2 csavarcsoport húzási ellenállása által korlátozott. A harmadik csavar sor húzási ellenállása a 1-2-3 és a 2-3 csavarcsoport ellenállása által korlátozott. Ez a sorozatos redukálás folytatódik a kapcsolat összes csavarsorára. A korlátozás logikáját az 12. ábra szemlélteti. [7]

12.ábra: Csoportos csavar tönkremenetel miatti csavarsori ellenállás redukciójának szemléltetése

2.3.5. Csavarsori ellenállás redukálása 3. tönkremeneteli mód miatt

A korlátozás kiindulási alapja az előző két pontban meghatározott húzási ellenállás. Amennyiben a kapcsolat egy csavar sorának tényleges húzási ellenállása nagyobb, mint a csavarsor 3. tönkremeneteli módhoz tartozó húzási ellenállásának 0,95-szöröse, akkor a csavarsor ellenállását redukálni kell az EN 1993-1-8 [1] szabvány 6.2.7.2 (9) pontja szerint. A korlátozás függvénye lineáris, aminek egyik végpontja a nyomott gerenda öv közép pontja (C), a másik végpontja az adott csavarsor tényleges tervezési húzási ellenállása, ami kielégíti az előbbieken említett kritériumokat. A korlátozás logikáját az 13. ábra mutatja be.

13.ábra: 3. tönkremeneteli mód miatti csavarsori ellenállás redukációs eljárása

A kék nyilak mutatják a 2.3.3. és 2.3.4. pontokban elvégzett korlátozások eredménye ként kapott húzási ellenállásokat. A csavar tönkremenetelhez tartozó vonalat a zöld vonal illusztrálja. A piros nyilak pedig az effektív erő értékét mutatják az összes korlátozás után.

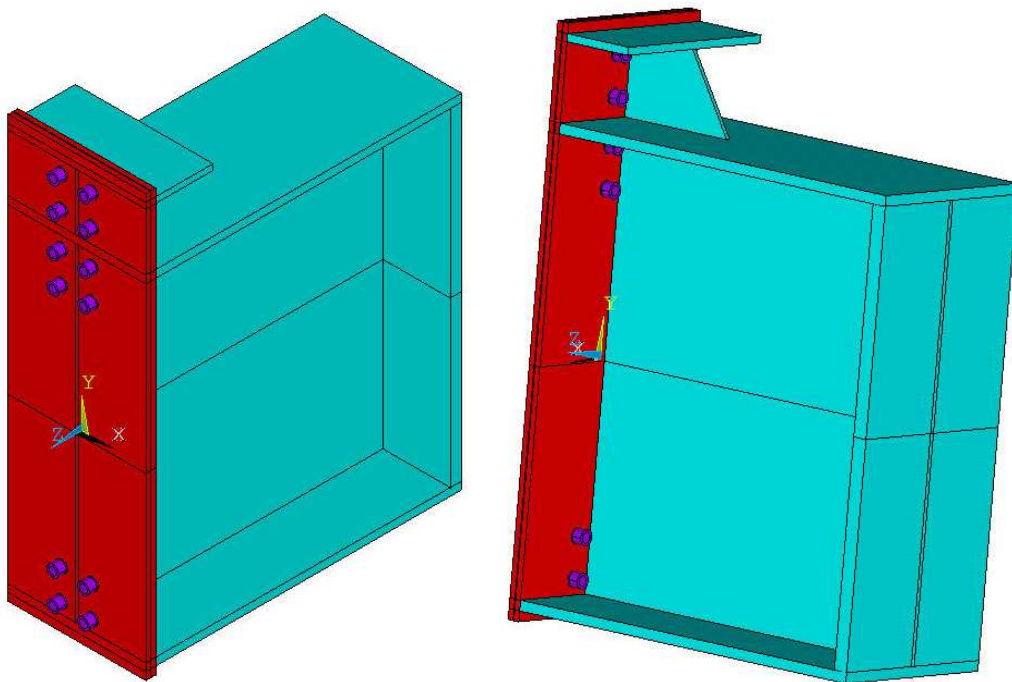
Ha az összes korlátozáshoz tartozó eljárást elvégeztük, akkor a nyomatéki ellenállás meglehetősen határozni az egyes csavarsorok hatékony tervezési ellenállása alapján. [7]

3. NUMERIKUS MODELL BEMUTATÁSA

3.1. Numerikus modell jellemzői

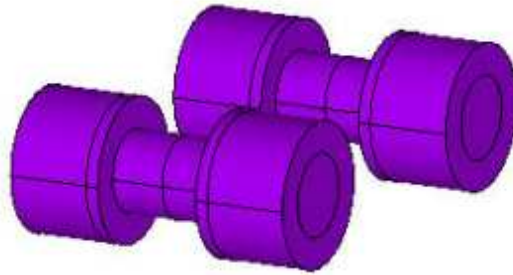
3.1.1. Geometriai kialakítás

A végelem modell felépítéséhez és analizéséhez az ANSYS 14.0 [6] programot használok, mely alkalmas anyagi és geometriai nem-linearitás figyelembe vételére. A numerikus vizsgálat testelemes modellel történik. A homloklemez, a kapcsolódó gerenda és a csavarok (csavarszár, csavaranya és csavarfej) térfogat elemből állnak. A testelemek felhasználásával létrehozott modell geometriája megegyezik a vizsgálni kívánt kapcsolat geometriájával. A numerikus modell geometriai kialakítását a 14. ábra szemlélteti.

14. ábra: Testmodell felépítése

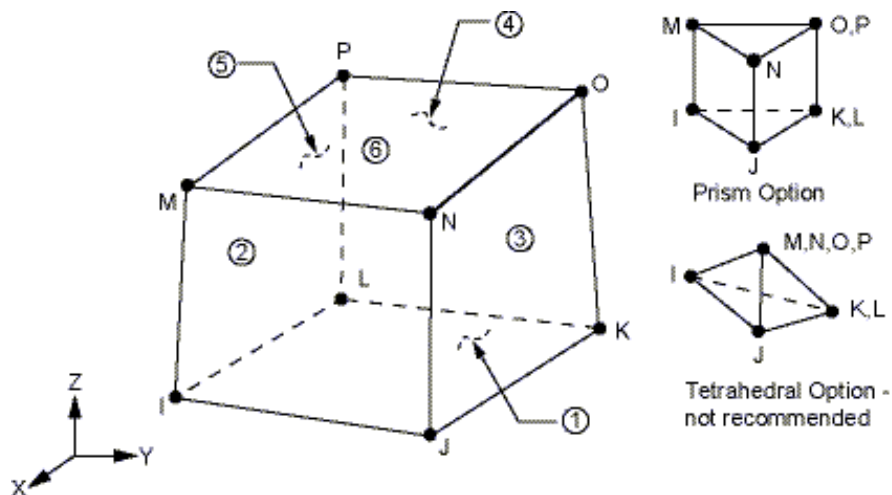
A modellben két homloklemez található, amelyek közül az egyik homloklemez a kapcsolat megtámasztását biztosítja a tér mind a három irányában. A modell másik homloklemeze, amelyhez a gerenda kapcsolódik, a homloklemezhez szokásos módon viselkedik. Az érintkező homloklemez felületek között a valóságban jelenlévő rést is modelleztem, ahol a két homloklemez kapcsolatát kontaktelemek biztosítják. A kontaktelemek csak nyomásra működnek, húzás és nyírás felvételére nem alkalmasak. Segítségükkel konzervatív közelítést kapunk, de a korábbi tapasztalatok alapján ez a közelítés a kapcsolatok hajlítási viselkedésének modellezésére megfelelőnek bizonyul. A gerenda elem végét diafragma zárja le (14. ábra), mely a gerenda oldal irányú megtámasztását biztosítja. A csavarok egyszerűsített geometriával (15. ábra) kerülnek kialakításra, azaz a csavarszár és csavarfej egyaránt henger alakú test. A csavarszár és csavaranya egy folytonos testet alkot, ezzel közelítéssel nem kerül figyelembevételre, hogy a csavarszár és az anyja fizikailag különálló elemek.

15.ábra: Csavar

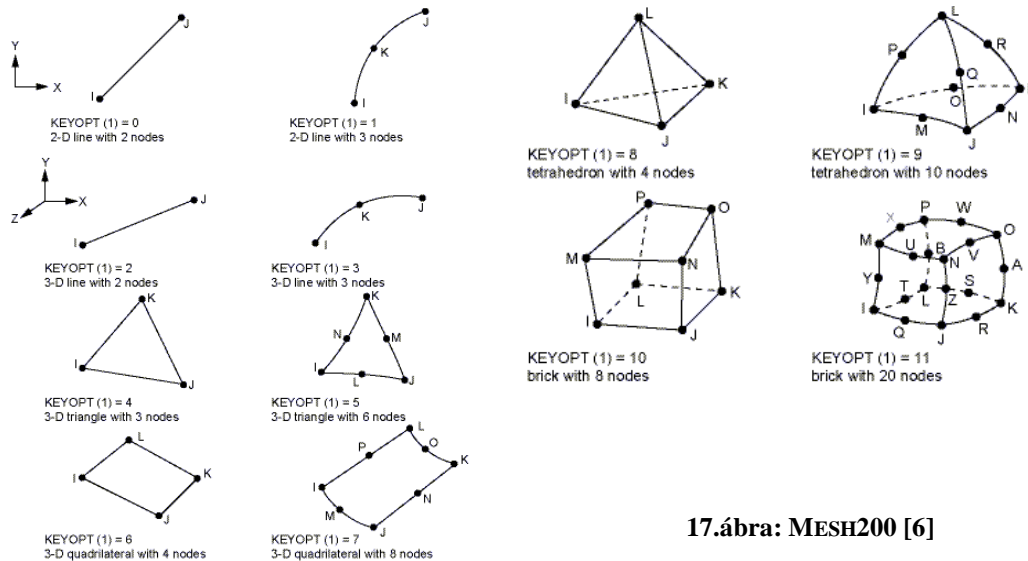
3.1.2. Alkalmazott elemtípusok

A modell alapvetően testelemekből áll, melyek az ANSYS végelem program SOLID185 elemtípusával kerülnek kialakításra. Ez egy nyolc csomópontú, csomópontonként három szabadságfokkal rendelkező elem, x,y és z irányú eltolódással. Az elem alkalmas nemlineáris anyagmodell, nagy elmozdulások és nyúlások figyelembevételére. Alapvetően az elemtípus a nyolc csomópontú elemeket támogatja, de ha a hálózni kívánt elem geometriája indokolja tetraéderek és hat csomópontú hasábok is alkalmazhatóak [6].

16.ábra:SOLID185 [6]

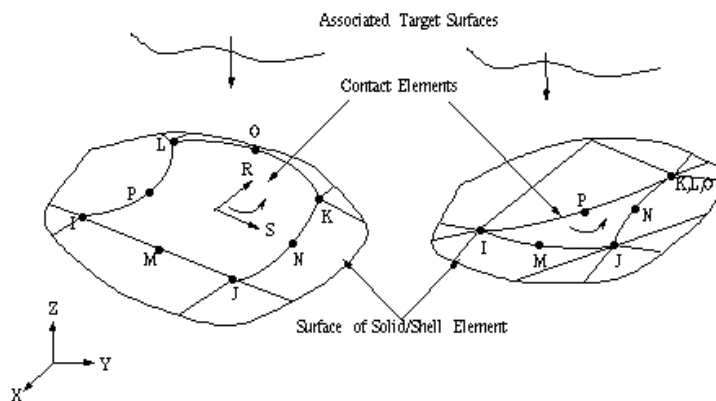
A hálózat szabályossága érdekében MESH200 elemeket is tartalmaz a modell. MESH 200 elem csak a hálózati kialakítást, a megoldást nem befolyásoló elem és bármelyik másik ANSYS elem típus esetén alkalmazható. Az elem segítségével először az érintkező vonalakon vagy felületeken létre kell hozni a vonal vagy felület hálózatát, majd ez alapján VSWEPT parancsot alkalmazva generálni a testelemeket. [6]

17.ábra: MESH200 [6]

Az érintkező felületek kapcsolatának kialakítására CONTA173 és TARGE170 elemtípust alkalmazok. A TARGE170 elem a kontaktelemek célfelületének létrehozására szolgál. CONTA173 elem a 3D célfelület közötti érintkezést és elcsúszást biztosítja. Csomópontonként három szabadságfokkal rendelkezik. Ez az elem 3D és héj elemek esetén alkalmazható. Nem rendelkezik elemen belüli csomóponttal és ugyanazokkal a geometriai tulajdonságokkal kell, hogy rendelkezzen, mint az elem, amire definiáljuk. A kapcsolat akkor jön létre, amikor az elem felületébe behatol az egyik célfelületi elem (TARGE170). [6]

A kontaktelemek számos beállítási lehetőséggel szolgálnak. A kontaktek beállítása nagymértékben befolyásolja az analízis sebességét és konvergencia sikerességét.

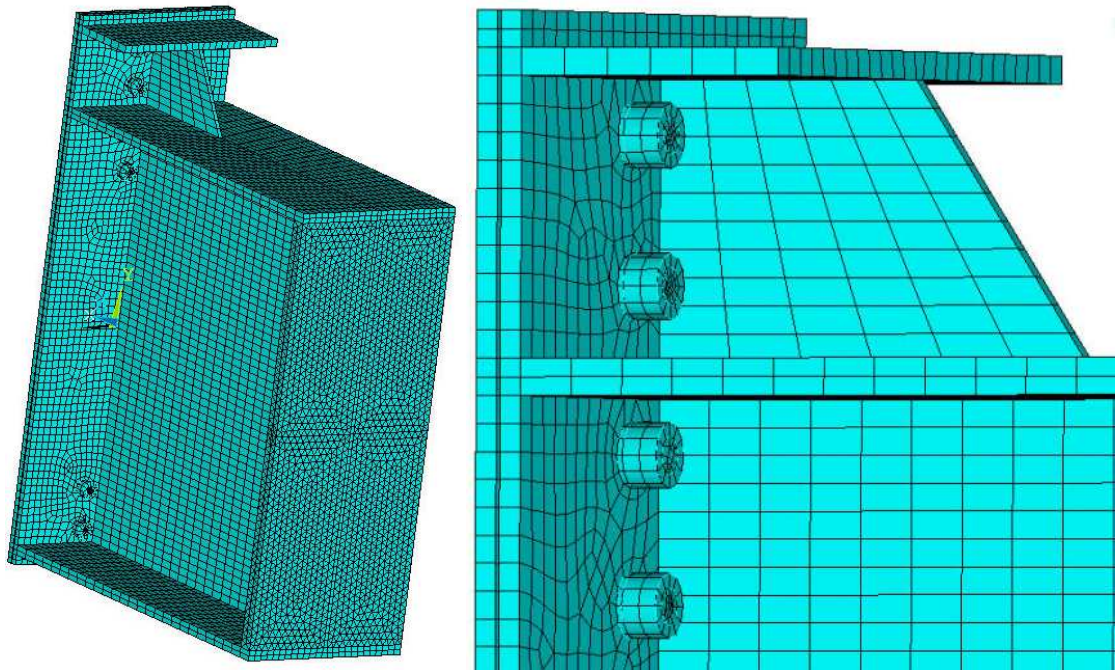
18.ábra: CONTA173 [6]

3.1.3. Végelem hálózat

A testmodell hálózása 15mm-es elemmérettel történik. Az elemméretet a csavarok hálózhatósága határozza meg. Kisebb elem alkalmazása jelentősen növeli a futás időt, ezzel kevesebb számú modell futtatását tesz lehetővé, viszont a verifikálás alapján 15mm-es elem mérettel is megfelelő pontosságú eredmény érhető el. Döntő részt téglatest elemek alkotják a

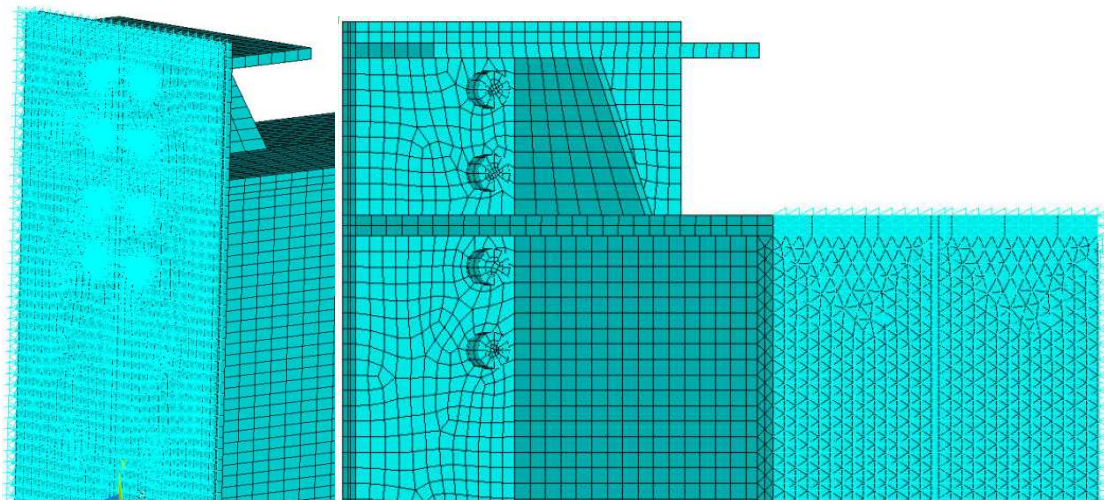
hálót, de a geometriai kialakítás néhol (például a csavarok környezetében) szükségessé teszi négy- és háromszög alapú hasábok alkalmazását is.

19.ábra: Modell végeelem hálója

3.1.4. Peremfeltételek, teher

A kapcsolat megtámasztására x, y, és z irányban a külső homloklemez (nem a gerenda felőli homloklemez) felületén kerül sor. A gerenda végén elhelyezkedő a diafragma oldalirányban megtámasztott.

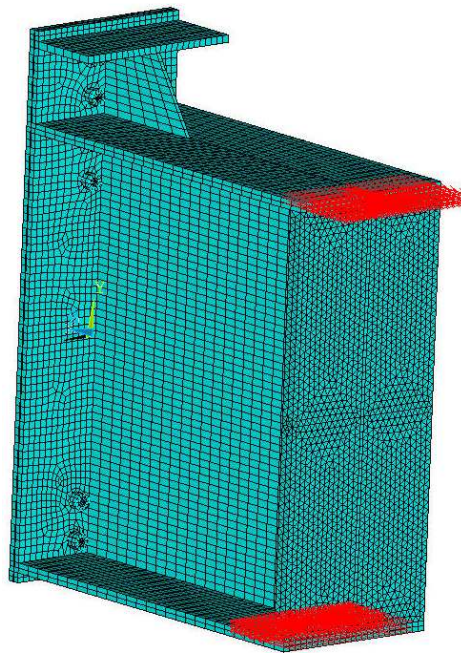

a. Homloklemez megtámasztása

b. Diafragma megtámasztása

20.ábra: Modell megtámasztásai

A kapcsolatra ható hajlító nyomatékot a gerenda két övének végelemein szétosztott egyenértékű koncentrált erőkként veszem figyelembe.

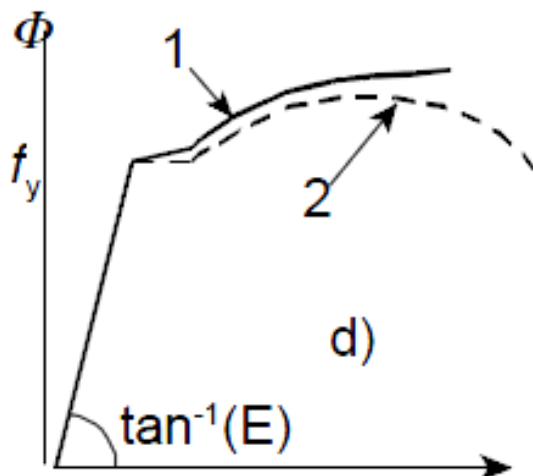
21.ábra: Modell terhe

3.1.5. Anyagmodellek

A modellezés során több anyagmodellt alkalmazok. A különböző szerkezeti részek külön anyagmodellt kapnak, hogy a későbbiekben szerkezeti elemenként eltérő modell alkalmazására legyen lehetőség. A kapcsolat minden eleme szerkezeti acélból készül, ezért a rugalmassági modulus egységesen $E_0=210000\text{N/mm}^2$, valamint a Poisson-tényező értéke $\nu=0.3$. AGMN analízisben lineárisan rugalmas–keményedően képlékeny anyagmodellt alkalmazok. Az alkalmazott anyagmodell követi a szakirodalmi kísérletek [2] során tapasztalt alakváltozás-feszültség diagramot. Az anyagmodell tartalmazza a Huber-Mises-Hencky-féle folyási feltételt és multilineáris izotropikus felkeményedési törvényt követ. A szakítószilárdság elérése után degradáció jelentkezik a homloklemez és a csavarok anyagmodelljében is. Ha nem alkalmaznánk degradációt a gerenda és a homloklemez anyagmodelljében, akkor a számítás a szakítószilárdság elérése után sem állna le és a program nem találná meg az erő-elmozdulás görbe maximumát, és egy fiktív felkeményedést eredményezne, ami a valóságban nem jöhet létre. Ennek a hatásnak a figyelembevétele gyakori problémát jelent a nagy alakváltozással járó képlékeny tönkremeneteli módok modellezésénél. A problémának egy lehetséges megoldása, hogy modellezzük az anyagi tönkremenetelt. Számos kísérlet készült, hogy meghatározzák a különböző acél anyagok degradációját, de nincs egy általánosan elfogadott és alkalmazott eljárás. Ennek következtében az anyagi degradáció modellezésnek alaposabb vizsgálatára volt szükség. A degradációt az ANSYS végelem programban tönkremeneteli modellek segítségével lehet figyelembe venni.

A csavarok és a homloklemez tönkremenetelének a modellezésére alkalmazott anyagmodellnek és végesesem modellnek alkalmasnak kell lennie nagy képlékeny alakváltozások és tönkremeneteli kritérium figyelembevételére. A két feltétel biztosításához tényleges elemeket alkalmazok, amelyek követni tudják a nagy képlékeny alakváltozásokat és alkalmazhatók olyan multilineáris - felkeményedő képlékeny anyagmodell esetén, amely a tönkremeneteli modellt is tartalmazza.

Az EN 1993-1-5 [9] szabvány C melléklete megengedi numerikus analízis esetén a kísérleti eredmények alapján a valós feszültség értékek figyelembe vételét. A valós feszültség és alakváltozás értékek a kísérleti eredményekből számíthatók:

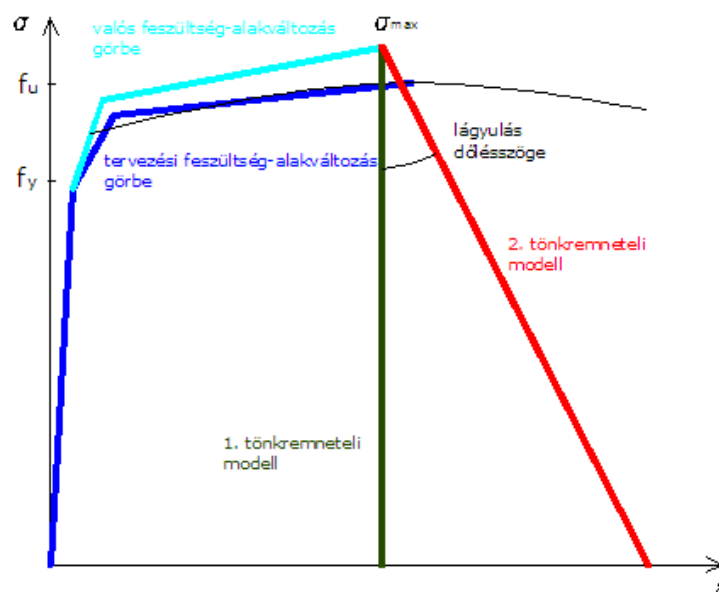
$$\sigma_{valós} = \sigma(1 + \varepsilon)$$

$$\varepsilon_{valós} = \log(1 + \varepsilon)$$

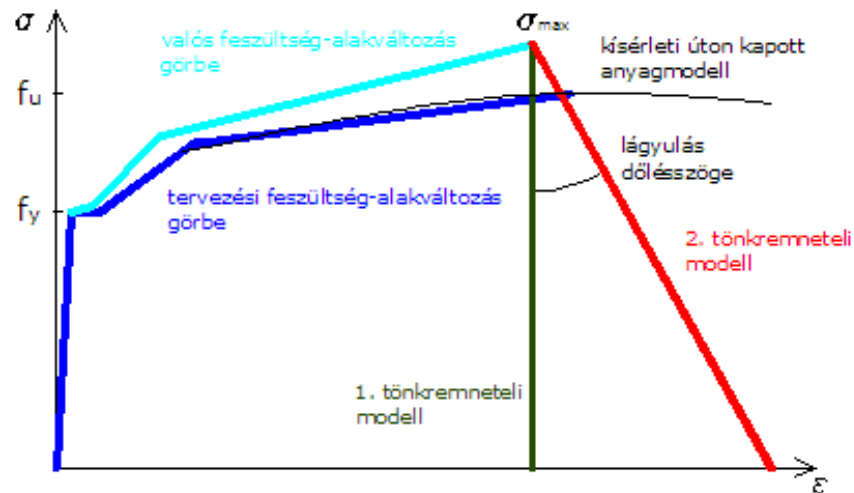
1. valós feszültség-alakváltozás görbe
2. kísérlet során kapott feszültség-alakváltozás görbe

22. ábra: Anyagi viselkedés modellezése [9]

A vonatkozó szabvány és a lehetséges tönkremeneteli módok alapján az alkalmazott anyagmodell alapvetően a 23.-24. ábra szemlélteti a csavarokra és a lemezekre:

23. ábra: Csavarok anyagmodellje

24. ábra: Lemezek anyagmodellje

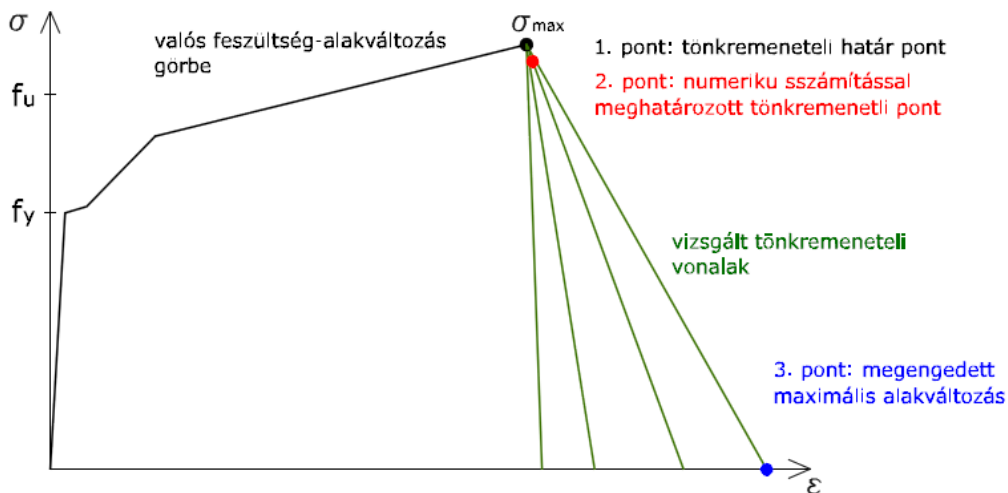
Nagy képlékeny deformációk esetén a numerikus modellben használt térfogatelemeknél a valós feszültség-alakváltozás görbe alkalmazása jobb eredményeket ad a valós szerkezeti viselkedésről. Ezért a valós feszültség-alakváltozás görbét veszem figyelembe a numerikus modellezés során.

A vizsgált kapcsolatok tönkremenetelének modellezésére az anyagmodellbe épített tönkremeneteli kritériumokat alkalmazom. Az ANSYS-ban többféle tönkremeneteli kritériumot lehet definiálni a tönkremenetel előtti anyagbeállításoktól, a tanulmányozott tönkremeneteli módtól és az analízis típusától függően. A két különböző tönkremeneteli kritériumot összehasonlítottam és kiválasztottam az adott problémára jobban alkalmazható modellt.

Az u.n. „halmozott tönkremeneteli modell” („cumulative damage model”) (1. tönkremeneteli modell típus, zöld vonal 23.-24. ábra) látható kék színnel. A tönkremeneteli határpont a szakítószilárdsághoz tartozó alakváltozás értékével határozható meg. A korábbi kísérletek alapján a nyúlás értéke a folyási feszültségnél ~8% volt a csavarok, ~14% a lemezek esetén. Az alakváltozások valós értékeit a kísérlet alapján kapott alakváltozások adják meg, valamint a tönkremeneteli határpontokat is ezek az értékek határozzák meg. Az anyag fokozatos szakadásának leírására alkalmazott tönkremeneteli függvény alkalmazható az anyag szakítószilárdságának redukálására. A tönkremeneteli faktor értéke 1, ami az adott anyag teljes tönkremente lét mutatja be. [6] Ez a tönkremeneteli modell elsősorban lineárisan rugalmas anyagmodellekhez lett kifejlesztve és gyakran alkalmazzák fáradási analízishez.

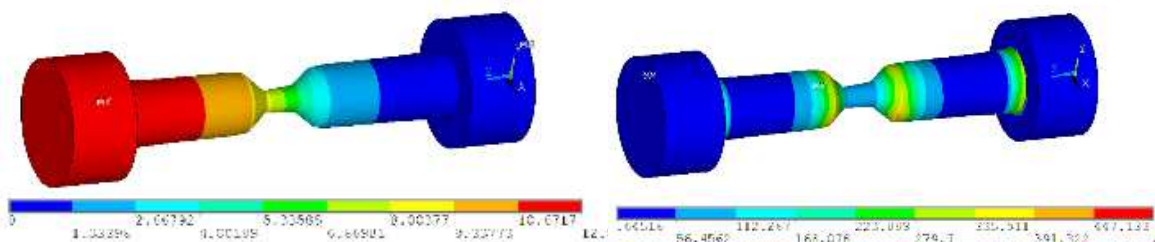
A végeelem program által nyújtott másik tönkremeneteli kritérium (2. tönkremeneteli modell típus, piros vonal 23.-24. ábra) a szakítószilárdság elérése utáni lágylás definícióján alapszik. Amennyiben a feszültség kívül kerül az anyagmodell folyási felületén Backwar-Euler algoritmus „visszafordítja” a feszültséget a tönkremeneteli felületre [6]. Ennek az anyagmodellnek a használata esetén a lágylás mértékét a felhasználónak kell meghatároznia. A lágylás dőlésszögének hatása a kapcsolat ellenállásának vizsgálatával elemezhető, ami azt mutatta, hogy az adott esetben a dőlésszög nincs hatással a kapcsolat hajlítási ellenállására. Ennek az oka, hogy az elért maximális nyúlási szint a numerikus számításban nagyon közel

van a tönkremeneteli ponthoz, ahogy a 25. ábra 2. pontja mutatja. Az első csavar tönkremenetel utána többi csavar a kapcsolatban gyorsan túlterhelődik és szintén tönkremegy. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ha a tönkremeneteli pontot elérjük a számításban, nincs konvergencia találat nagyobb teher szinthez, a számítás befejeződik és a hajlítási ellenállás meghatározható. Ez a második tönkremeneteli modell jobban alkalmazható a jelen numerikusszámításban, mert ez az anyagmodell jobb konvergenciát mutat a multilineáris anyagmodellel.

25.ábra: Vizsgált lágyulási vonalak

Az alkalmazott anyagmodell kalibrálása a csavarok húzási ellenállásával történik. A húzási tönkremenetelt a 26. ábra mutatja. Az a.ábrán a csavar alakváltozása látható és az elmozdulása a numerikus vizsgálat végén, a b.ábra a feszültség eloszlást mutatja a csavarokban. Látható, hogy a feszültségek a csavar középső zónájában nagyon kicsik a szakítószilárdashoz képest, ami reprezentálja a csavar húzási tönkremenetelét.

a.ábra: Csavar alakváltozása

b.ábra: Csavar feszültség eloszlása

26.ábra: Csavar viselkedése

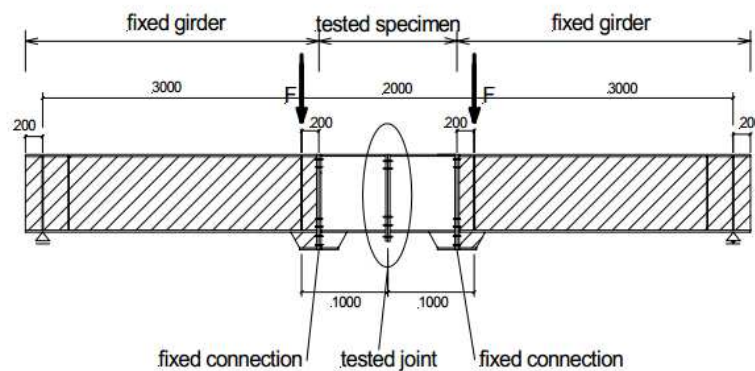
Hasonló anyagmodell alkalmazható a lemezekhez a korábbi kísérletben mért anyagjellemzők alakulásával. Az alkalmazott anyagmodell karakterisztikája a felkeményedő zónában különbözik a csavaroktól, a szakítószilárdság és a szakadó nyúlás is különböző, de az anyagmodell szintén kalibrált a lemez anyag jellemzőire is.

A paraméteres vizsgálatban az alkalmazott anyagok karakterisztikus értékeit vettem figyelembe a mért értékek helyett.

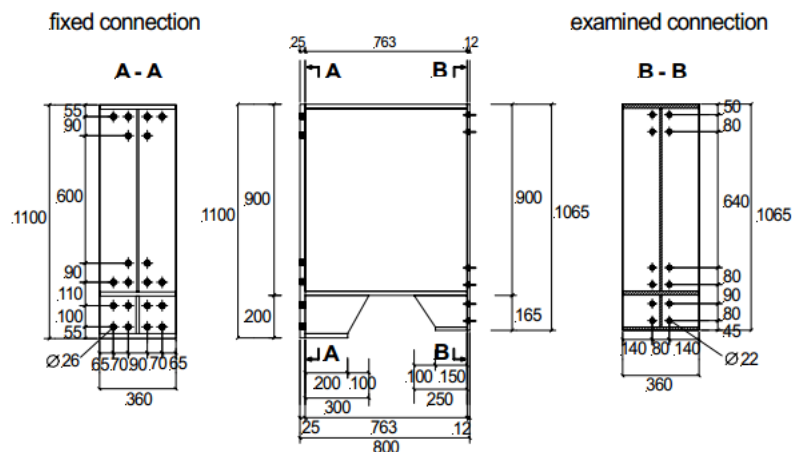
3.2. Modellverifikálás

3.2.1. A modell verifikálásául szolgáló kísérleti eredmények

A numerikus modell fejlesztésének és verifikációjának alapjául szolgáló kísérleti kutatást a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Hidak és Szerkezetek Tanszéken végezték 2007-ben [2]. A kísérleti program teljes leírása és a továbbiakban felhasznált eredmények a [2] irodalomban találhatóak. A kísérlet sorozat célja az volt, hogy meghatározza a csavarsori erőeloszlást és a csavarsorok ellenállását, olyan csavaros homloklemezcsatlakozások esetén, amelyekre az EN1993-1-8 [1] szabvány nem ad számítási módszert. A kísérleti program során többféle csavarozott homloklemezcsatlakozási kialakítás vizsgálatára került sor, ezek közül három csatlakozási kialakítása hammerhead-es nyomatékbíró homloklemezcsatlakozás volt.

27.ábra: Modell verifikációhoz alkalmazott kísérlet vázlata [2]

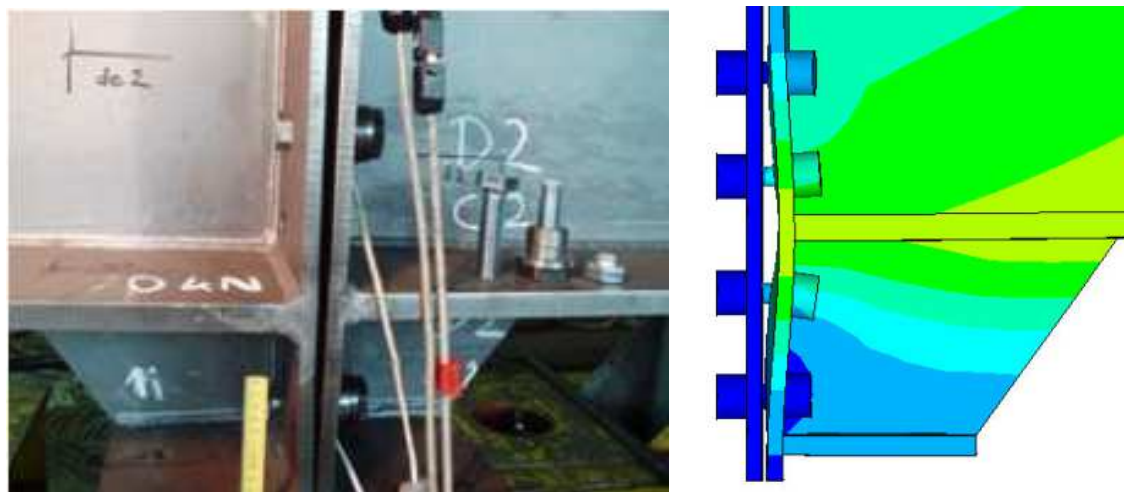
28.ábra: Kísérleti mintadarab geometriája [2]

A vizsgált három hammerhead-es csatlakozás a következő geometriai méretekkel lett kialakítva. A gerenda minden esetben megegyezett, gerince 860 mm magas és 8 mm vastag, övei pedig 360 mm szélesek és 20 mm vastagok voltak. A gerenda és a homloklemez anyagként egyaránt S355 anyagjelölésű szerkezeti acélt alkalmaztak. Az alkalmazott csavarok BSF20 (átmérő: 20mm, anyagminőség: 8.8) jelűek voltak. A csavar pozíciók 28. ábrán láthatók. A vizsgált hammerhead öve 360 mm széles és 15 mm vastag, a csavarok közti hammerhead

gerinc pedig 150 mm magas és 8 mm vastag volt. A hammerhead hossz a külső oldalon 150 mm a belsőgerenda felőli oldalon 250 mm volt. A három próbatestek között az egyedüli különbség a homloklemez vastagsága volt. A kísérlet során 12 mm, 15 mm és 20 mm vastag homloklemezeket alkalmaztak.

3.2.2. Modell viselkedése és verifikálása

A numerikus modell verifikációja során összehasonlítom az egyes kapcsolatok kísérleti és numerikus tönkremeneteli módjait, a nyomatóki ellenállását és a csavarsori erőeloszlást két különböző nyomatóki szinten. A 29. ábra bemutatja a kísérleti próbatest és a numerikus modell tönkremeneteli deformációját. A próbatest tönkremenetele és viselkedése megegyezik a modellével. A kapcsolat tönkremenetele mindkét esetben a homloklemez és a húzott csavarok egyidejű folyásával (2. tönkremeneteli móddal) jellemezhető.

a. ábra: Próbatest deformációja [5]

b. ábra: Numerikus modell deformációja

29. ábra: Próbatest és numerikus modell deformációjának összehasonlítása

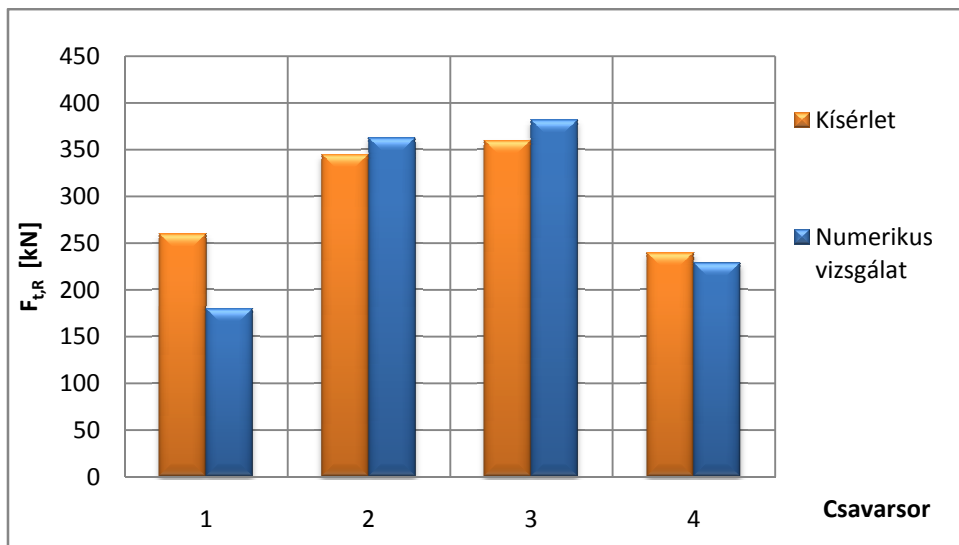
A kísérleti és a numerikus nyomatóki ellenállás értékeket az 1. táblázat mutatja be. A numerikus modell eredményei jó egyezést mutatnak a kísérleti eredményekkel. A két eredmény között 5-9 % eltérés tapasztalható.

Mintadarab	$M_{R,num}$ [kNm]	$M_{R,exp}$ [kNm]	Eltérés [%]
TB2	1438	1509	4,71
TB6	1490	1635	8,80
TB10	1501	1608	6,65

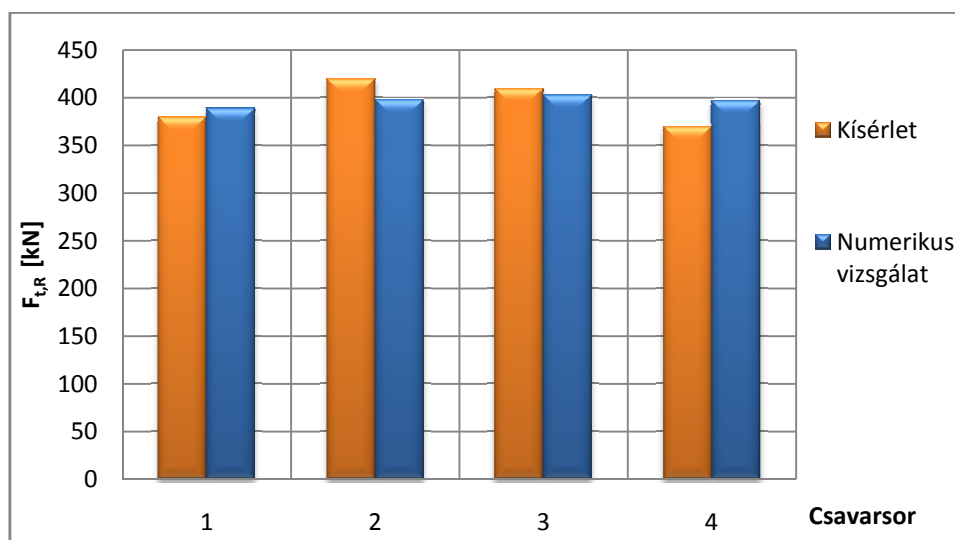
1. táblázat: Nyomatóki ellenállások összehasonlítása

A próbatest és a numerikus modell csavarsoraiban felépülő erők nagyságát rugalmas és képlékeny állapotban is összehasonlítom. A csavarsori erőeloszlást rugalmas állapotban 1000 kNm nyomatóki szinten a 1. diagram mutatja be. A képlékenyállapot csavarsori erőeloszlást 1400 kNm nyomatóki szinten a 2. diagram szemlélteti. A kísérleti és a numerikus eredmények

összevetésével megállapítható, hogy a numerikus modell csavarsori erőeloszlása rugalmas és képlékeny állapotban is jól közelíti a kísérleti eredményeket.

1. diagram: Csavarsori erőeloszlás 1000 kNm nyomaték esetén

2. diagram: Csavarsori erőeloszlás 1400 kNm nyomaték esetén

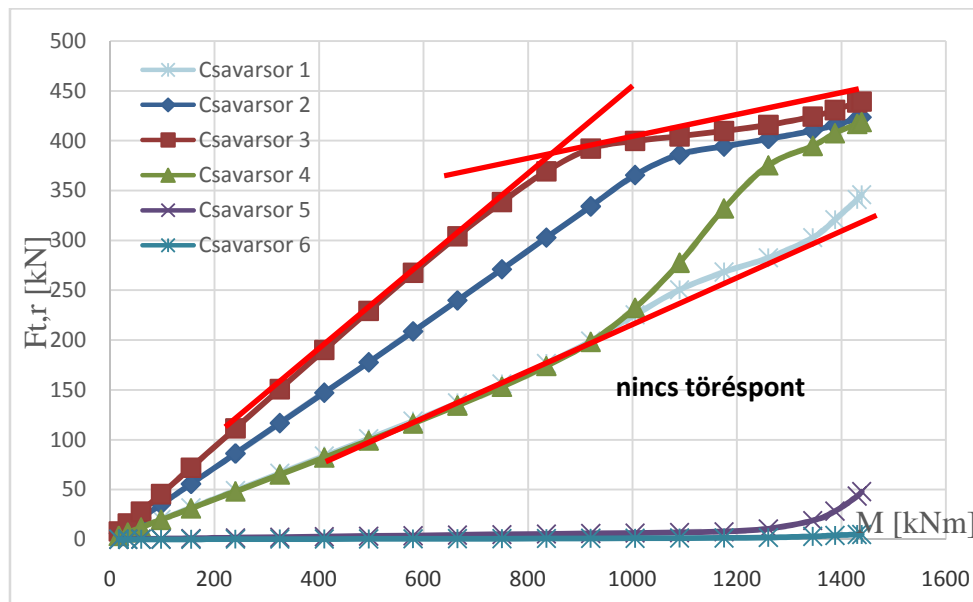
A verifikálás alapjául szolgáló irodalomban három következtetés található a hammerhead-es kapcsolatok nyomaték-csavarsori erő diagramjával kapcsolatban. A megállapítások a következők:

1. Az hammerhead-ben az első csavarsor kisebb merevséggel és ellenállással bír, mint azt a csavarkiosztásban betöltött pozíciója indokolná.
2. A 12 mm vastag homloklemezrel kialakított kapcsolat esetén a tönkremenetelt a homloklemez folyása okozza. Ebben az esetben nem lehet egy egyértelmű töréspontot meghatározni a nyomaték és a csavarsori erő kapcsolata alapján. A csavarok még képesek lennének további erő felvételére.

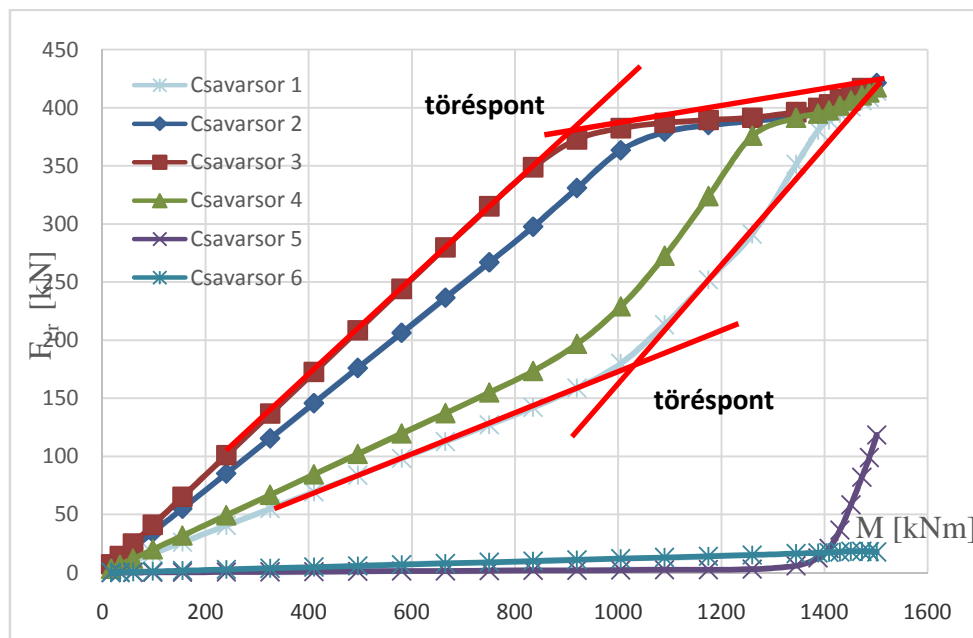

3. A 20 mm vastag homloklemezzel készült próbatest vizsgálatakor tapasztalható, hogy a kapcsolat tönkremenetelét a csavarszakadás okozza. A megnövelt teherszinten a csavarsori erőeloszlás átrendeződése következtében a töréspontok meghatározhatóak.

A fenti következtetések jól láthatók a 3-4. nyomaték és a csavarsori erő kapcsolatát bemutató diagramokon.

3. diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolata 12 mm vastag homloklemez esetén

4. diagram: Nyomaték-csavarsori erőkapcsolata 20 mm vastag homloklemez esetén

A további numerikus számítások során a verifikált modellhez képest a kapcsolat geometriájának és a csavarok anyagminőségének változtatására, 10.9 jelű csavarok alkalmazására van szükség.

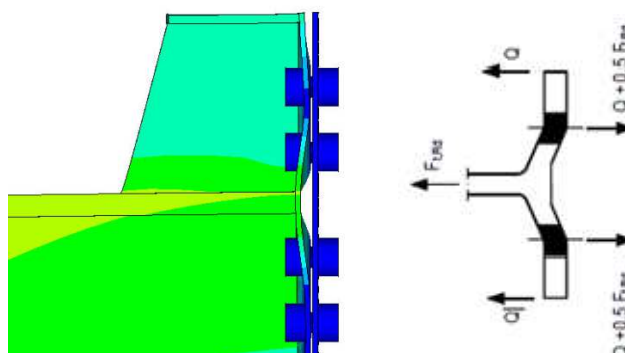
4. SZERKEZETI VISELKEDÉS ELEMZÉSE

4.1. Tönkrementeli módok

A megfelelő modell viselkedésének reprezentálni kell homloklemez-es kapcsolat tönkrementelére jellemző tönkrementeli módokat. A szakirodalmi áttekintésben bemutatott húzott oldal, azaz a T-elem tönkrementeléhez tartozó három lehetséges tönkrementeli mód bemutatására kerül sor a következő pontokban. Hammerhead-es kapcsolatok esetén a helyettesítő T-elem viselkedés a megszokottól 90° -kal elforgatva jelentkezik.

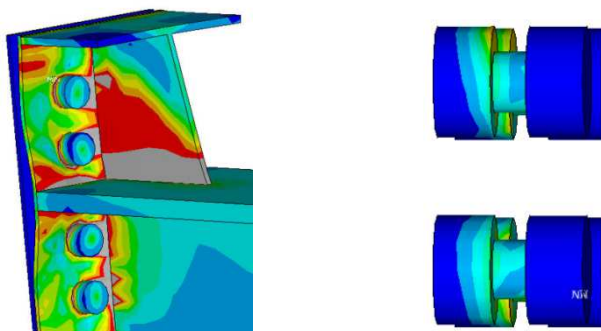
4.1.1. A homloklemez folyási tönkrementele (1. mód)

Az 1. tönkrementeli mód kialakulásához aránylag vékony homloklemez alkalmazása szükséges. Jelen esetben 6mm vastagságú homloklemezzel és M20-as 10.9 anyagminőségű csavarokkal vizsgálom a kapcsolatot. A 30. ábra szemlélteti a modell deformációját és a helyettesítő T-elem várható alakváltozását 1. módú tönkrementel esetén. A két ábrát összehasonlítva jól látható, hogy a modell homloklemezének a deformációja megfelel a T-elem viselkedésének. A csavarok nem szenvedtek jelentős alakváltozást, míg a homloklemez nagymértékű deformációja következett be.

30. ábra: T-elem 1. módú tönkrementel

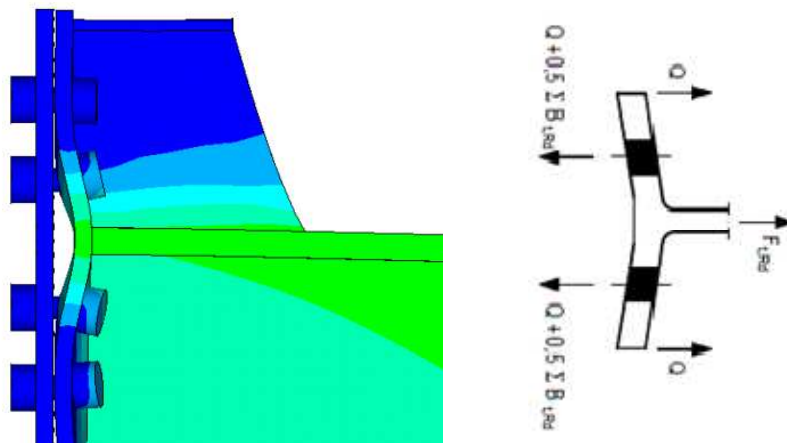
A 31. ábrán a felső két csavarsor és a homloklemez feszültség eloszlása látható. A homloklemez a csavarok környezetében a gerenda, illetve a hammerhead gerinc irányába megfolyik. A csavarokban keletkező feszültségek nem érik el a folyáshatárt. A numerikus modell jól tükrözi az első tönkrementeli módhoz tartozó viselkedést.

31. ábra: A homloklemez és a csavar folyás vonalai

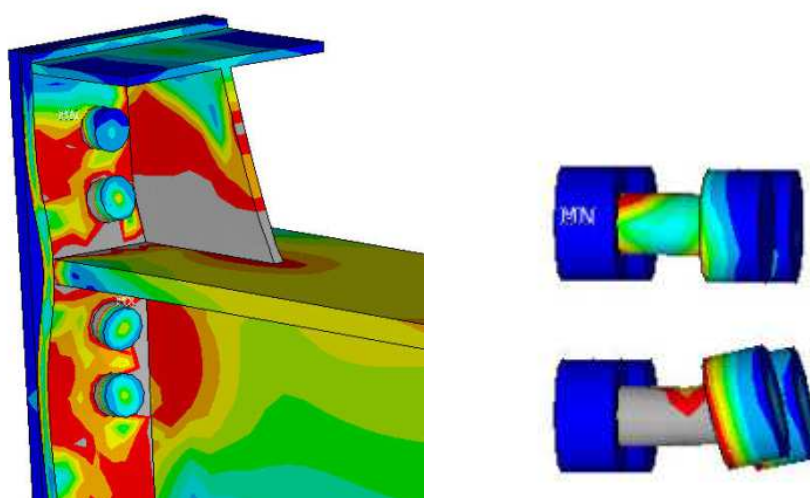
4.1.2. A homloklemez és a csavarok együttes tönkremenetele (2. mód)

A homloklemez és a csavarok együttes tönkremenetelének reprezentálásához 12 mm vastag homloklemez és 10.9 anyagminőségű M20 csavarokat alkalmazok. Az alábbi ábrák alapján összehasonlítható a 2. tönkremeneteli mód esetén a modell és a helyettesítő T-elem deformációja. Megállapítható, hogy a modell és az elméleti viselkedés megegyezik. A csavarok és a homloklemez egyaránt jelentősen deformálódnak.

32. ábra: T-elem 2. módú tönkremenetel

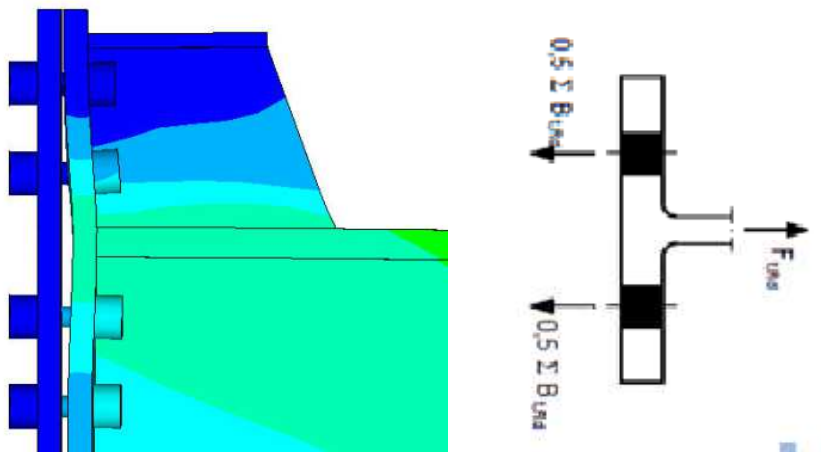
A homloklemez feszültség eloszlását bemutató 33. ábrán jól látható, hogy a homloklemez a harmadik és a negyedik sor környezetében megfolyik. A 33. ábrán a felső két csavarsor feszültség eloszlása is látható. Az első csavarsorban a hammerhead hatása miatt, nem alakul ki folyáshatárt elérő feszültség, viszont a második sorban a csavar megfolyik. A modell feszültség eloszlása megfelel a 2 tönkremeneteli mód esetén várható viselkedésnek. A csavarok és a homloklemez egyszerre megy tönkre.

33. ábra: A homloklemez és a csavar folyás vonalai

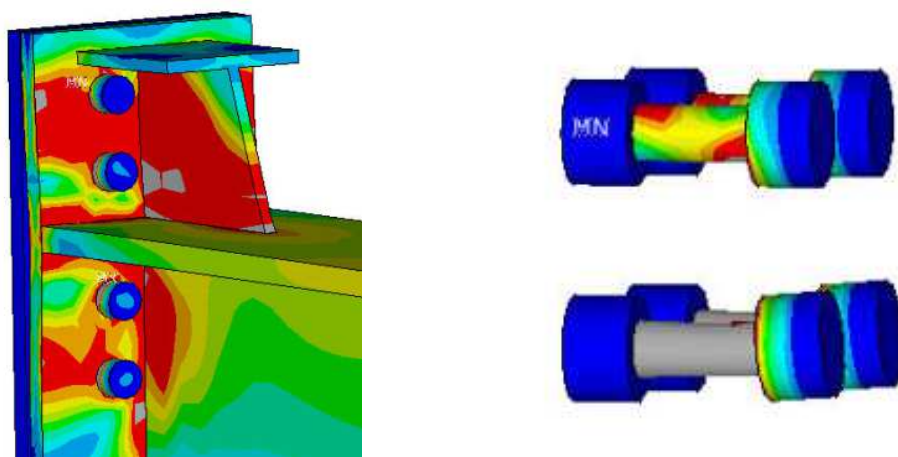
4.1.3. Csavar szakadása (3. mód)

Az utolsó tönkremeneteli mód bemutatásához 20 mm vastagságú homloklemezzel és az előző kapcsolatokhoz hasonlóan 10.9 anyagminőségű M20-as csavarokkal vizsgálom a kapcsolat viselkedését. Várhatóan a kapcsolat tönkremenetele során a homloklemez kis mértékben deformálódik és a csavarok jelentős alakváltozást szenvednek. Az első csavarsorban jelentősen kisebb erő alakul ki, mint a belső csavarsoros nyomatékú homloklemez kapcsolatoknál megszokott, ezért a csavarok deformációja kisebb lesz az első sorban és ez okozza a homloklemez kismértékű alakváltozását. Az előző megállapítás figyelembevételével az 34. ábra alapján látható, hogy a modell a várható viselkedést megfelelően reprezentálja.

34.ábra: T-elem 2. módú tönkremenetel

A folyásvonalakat bemutató ábrán jól látható, hogy a homloklemez nem folyik meg a csavarok környezetében, viszont a második csavarsorban fellépő feszületség eléri a csavar folyáshatárának értékét. Továbbá a csavarok feszültségeloszlása alapján jól látható, hogy a hammerhead hatása miatt az első csavarsorban ebben az esetben is jóval kisebb erő ébred, mint a második sor csavarjaiban.

35. ábra: A homloklemez és a csavar folyás vonalai

4.2. Hammerhead hatásának vizsgálata

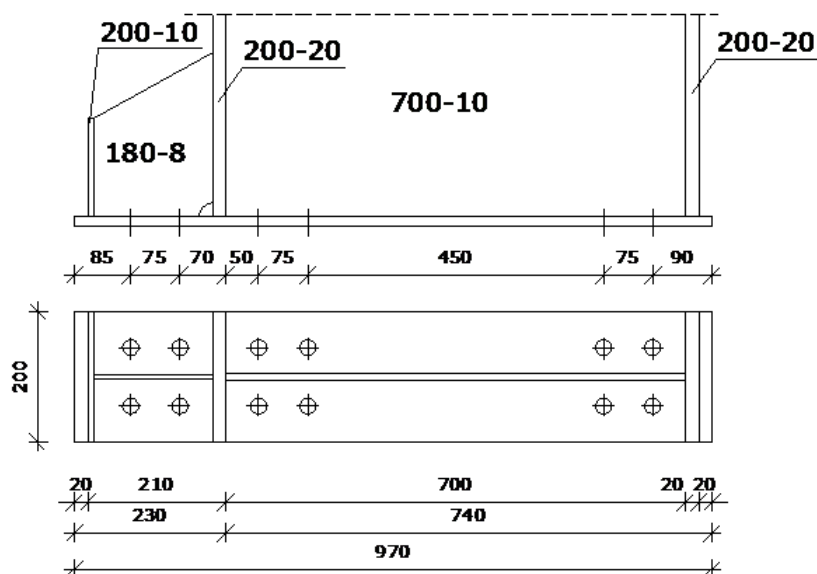
4.2.1. Vizsgálat geometriai kialakítások

A numerikus vizsgálat során a hammerhead-es kapcsolathoz tartozó gerendát és homloklemez olyan geometriai paraméterekkel vizsgálom, amelyeket a gyakorlatban is alkalmaznak. Alapvetően két különböző kapcsolati kialakítás kerül részletes elemzésre. A kapcsolatok geometriai adatait a 2. táblázat tartalmazza.

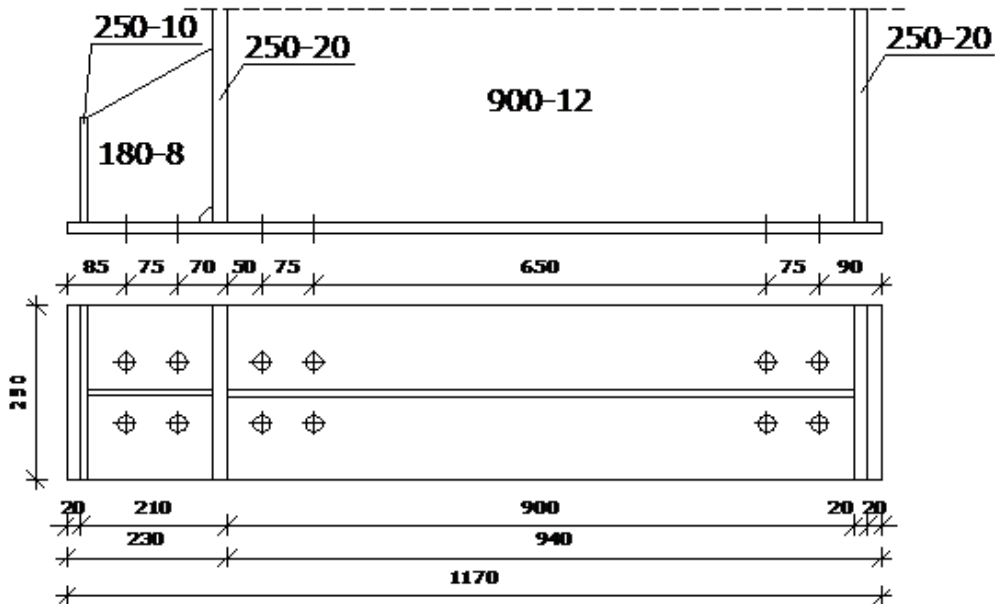
Kapcsolati jellemzők	1. kapcsolat típus	2. kapcsolat típus	
		2.1.	2.2.
<i>gerinc</i>	700-10	900-12	
<i>öv</i>	200-20	250-20	
<i>homloklemez</i>	200-16 magasság: 970 mm	250-16 magasság: 1170 mm	
<i>anyagminőség</i>	S355	S355	
<i>csavar</i>	BSK24	BSK20	BSK24
<i>csavar anyagminőség</i>	10.9	10.9	
<i>hammerhead gerinc</i>	180-8	180-8	
<i>hammerhead öv</i>	200-10	250-10	

2.táblázat: Vizsgált kapcsolatok méretei

A kapcsolatokat a gyakorlatban alkalmazott hammerhead méretek és csavarpozíciókkal vizsgálom. A általános hammerhead méret: öv vastagsága 10 mm, szélessége a gerenda övének szélességével megegyező, gerinc vastagsága: 8 mm, magassága 180 mm, hossza a gerenda felöli oldalon 200 mm a hammerhead öv felöli oldalán pedig 150mm. A kapcsolatok kialakítást az 36-37. ábra szemlélteti.

36.ábra: 1. kapcsolat típus

37.ábra: 2.1. és 2.2.kapcsolat típus

A vizsgálat első lépése egy referencia kapcsolat modellezése. A referencia kapcsolat egy hammerhead nélküli kialakítás, melyben a csavarok helyzete megegyezik a hammerheades kapcsolatokban alkalmazottal, viszont csak belső csavarsort tartalmaz. Az ilyen típusú kapcsolatok teherbírásának meghatározására mutat eljárást az EN1993-1-8 [1] szabvány. A referencia kapcsolat vizsgálta azért szükséges, hogy a hammerhead-es kapcsolat elemzése során kapott eredményeket össze lehessen hasonlítani egy olyan azonos geometriájú kapcsolat eredményeivel, amely méretezésére az EN1993-1-8 szabvány által meghatározott eljárás érvényes.

Következő lépésként a hammerhead geometriai paramétereinek a csavarsori erőeloszlásra gyakorolt hatását vizsgálom. A hammerhead vizsgált paraméterei a következők:

- a hammerhead övének vastagsága (10/12/16/20 mm)
- a hammerhead szélessége (150/200/250mm)
- a hammerhead gerincének vastagsága (8/10/12/16/20/25/30 mm)
- a hammerhead hossza (200/300/400/600/800mm/gerenda hosszával megegyező)

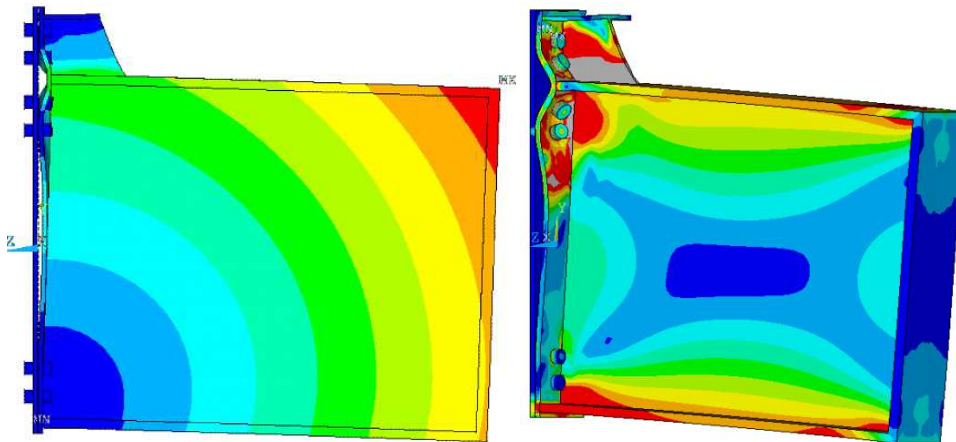
A hammerhead geometriájának analízise alapján a további vizsgálatok során csak azon paraméterek részletes elemzésére kerül sor, amelyek befolyásolják a csavarerő eloszlást a hammerhead-es kapcsolatokban.

A szerkezeti viselkedést, a csavarsori erőeloszlást, a nyomatéki ellenállás összehasonlítását és az eredmények elemzését minden vizsgált kapcsolat esetén elvégeztem, de a TDK munkában nem minden eredmény kerül bemutatásra. A következő pontokban akiértékelt adatok alapján tett megállapítások az összes vizsgált kapcsolati kialakításra igazak.

4.2.2. A referencia és hammerhead-es kapcsolat összehasonlítása

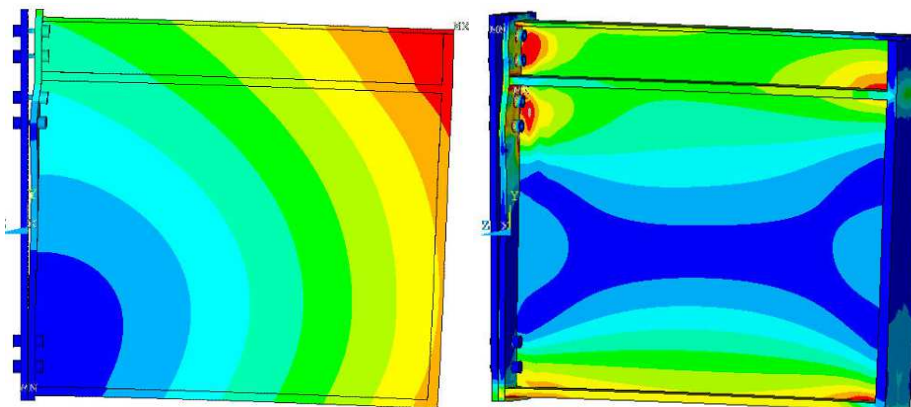
Szerkezeti viselkedés összehasonlítása

Az alábbi ábrákon a hammerhead-es kapcsolat tipikus tönkremeneteli módja látható. Az eredmények azt mutatják, hogy a hammerhead-es kapcsolatnál a legnagyobb alakváltozás a második és a harmadik csavarsor között következik be, ahol a gerenda öve a homloklemezhez kapcsolódik. A gerenda merevsége nagyobb, mint a hammerhead merevsége, ezért a húzott zóna csavarjai közül az első csavarsorban lesz a legkisebb az erő, hiszen az alakváltozás is itt a legkisebb. A hammerhead-ben keletkező feszültség eloszlásból látható, hogy a hammerhead gerince egész hossza mentén megfolyik. A megfolyt hammerhead már nem képes több erő átadására, ezért a csavarsorokban fellépő erő értéke nem tud tovább nőni.

38.ábra: Hammerhead-es kapcsolat viselkedése

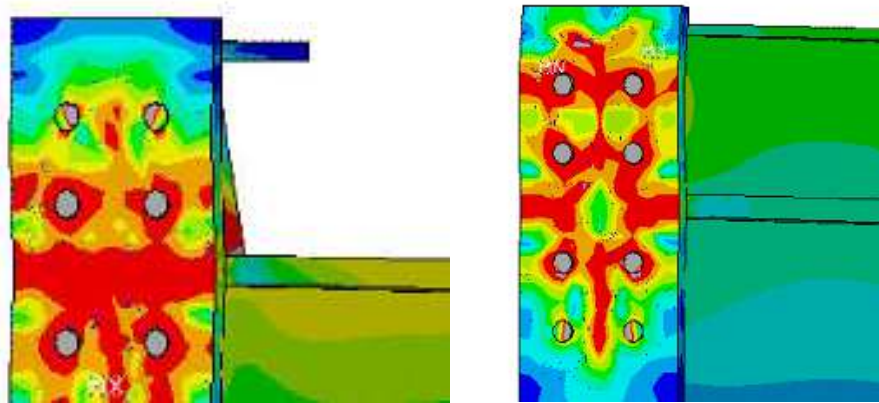
A referencia kapcsolat viselkedése megfelel a tipikus nyomatékbíró homloklemez-es kapcsolatok viselkedésének. A kapcsolat tönkremenetelét 2. tönkremeneteli mód okozza, a homloklemez megfolyik és a csavarok elszakadnak. A homloklemez deformációja jelentősen kisebb, mint hammerhead-es kapcsolat esetén. A referencia kapcsolat abban tér el egy általános homloklemez-es kapcsolattól, hogy egy merevítést tartalmaz, ami a hammerhead-es kapcsolat gerenda övének felel meg. Alkalmazása azért, szükséges, hogy a numerikus vizsgálat során kapott eredmények összehasonlíthatóak legyen.

39.ábra: Referencia kapcsolat viselkedése

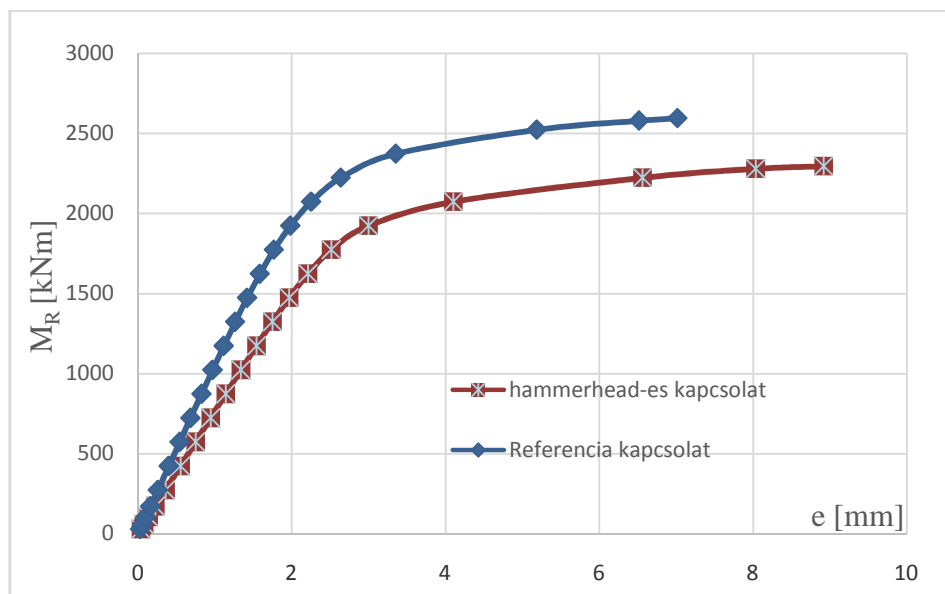
A két kapcsolati kialakítás feszültség eloszlását összehasonlítva látható, hogy a két esetben különbözőfeszültség eloszlás alakul ki a gerincben. A referencia kapcsolatnál az első és a második csavarsornál alakul ki a legnagyobb feszültség a gerincben, de nem folyik meg a gerinc. A hammerhead-es kapcsolatnál szintén az első és a második csavarsor mögött alakulnak ki a legnagyobb feszültség értékek, amelyek meghaladják a folyáshatárt.

A 40. ábra a két kapcsolati kialakítás homlokmezét hasonlítja össze. Látható, hogy a feszültség eloszlások a két esetben teljesen mások. A referencia kapcsolat ábrája jól szemlélteti az első és a második csavarsorban a csoportos csavar tönkremenetelt, míg a hammerhead-es kapcsolat esetén a tipikustól eltérő tönkremeneteli mód tapasztalható, mert 90° -kal elforgatott T-elem tönkremenetel következik be.

40.ábra: Homlokmez feszültség eloszlása

A nyomaték-elmozdulás görbék összehasonlítása az 5. diagramon látható. A piros színű görbe hammerhead-es, kék színű görbe pedig a referencia kapcsolathoz tartozik. Megállapítható, hogy a referencia kapcsolat merevsége és teherbírása jelentősen nagyobb, mint a hammerhead-es kapcsolaté.

5.diagram: Nyomaték-elmozdulás diagram (2.2. kapcsolat típus)

Az alábbi táblázat eredményei ismertetik, hogy a referencia és a hammerhead-es kapcsolat nyomatéki teherbírása között mekkora eltérés tapasztalható. A nyomatéki ellenállás értékek a két kialakítása esetén 15-17%-kal térnek.

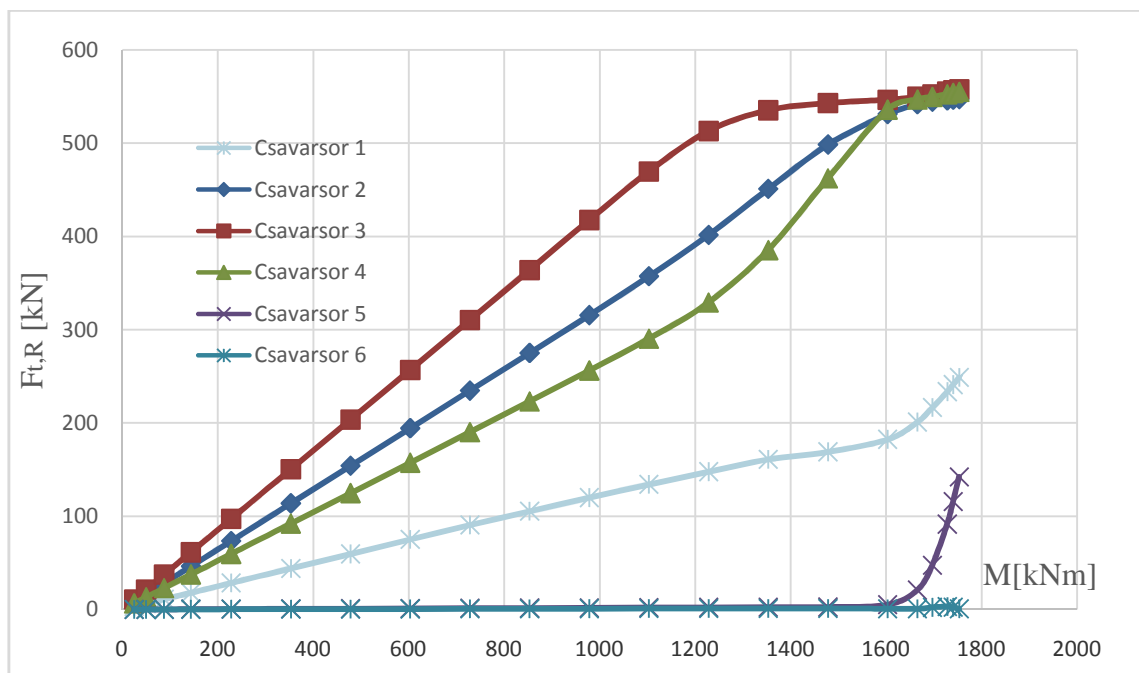
Nyomatéki ellenállás	1. kapcsolati típus	2.1. kapcsolati típus	2.2. kapcsolati típus
M_R [kNm]	1587	1253	2158
$M_{R,ref}$ [kNm]	1857	1517	2566
Eltérés [%]	-14,5	-17,4	-15,9

3.táblázat: Nyomatéki ellenállások összehasonlítása

Csavarsori erőeloszlás összehasonlítása

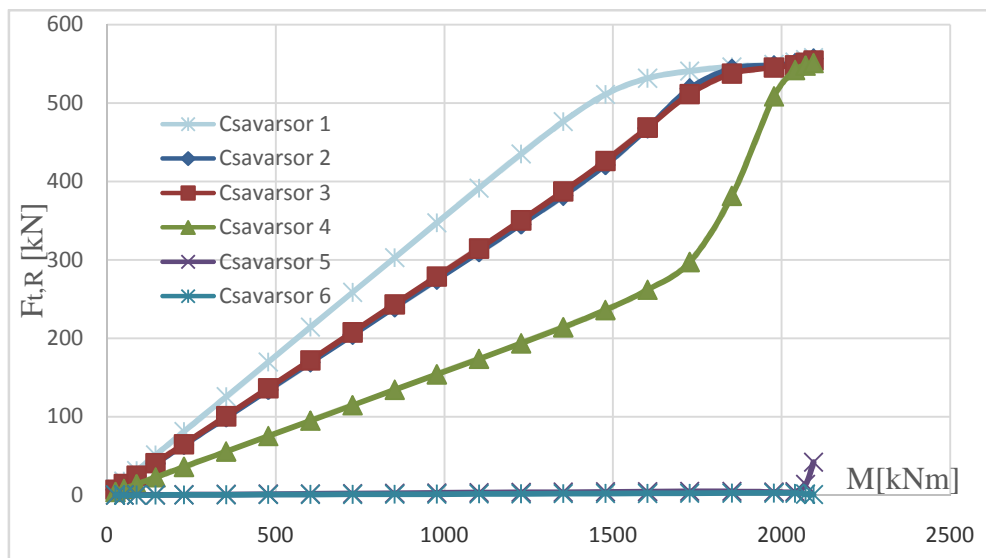
A következő diagramok ábrázolják egy kiemelt referencia kapcsolat és egy a jelenlegi gyakorlatban alkalmazott geometriai méretekkel kialakított hammerhead-es kapcsolat nyomadék-csavarsori erő diagramjait. A diagramok alapján tett megállapítások érvényesek a többi vizsgált kapcsolat nyomadék-csavarsori erő diagramjaira is. A vízszintes tengelyen az aktuális nyomaték szint látható, a függőleges tengelyen pedig az egyes csavarsorok adott nyomatéki szinthez tartozó csavarsori erői.

A 6.diagram alapján jól látható, hogy a hammerhead-et tartalmazó kapcsolati kialakításnál a második és a harmadik csavarsor merevsége és csavarereje a legnagyobb. Az első csavarsorban ébredő erő jelentősen kisebb a második és a harmadik csavarsorban átadódó erőnél.

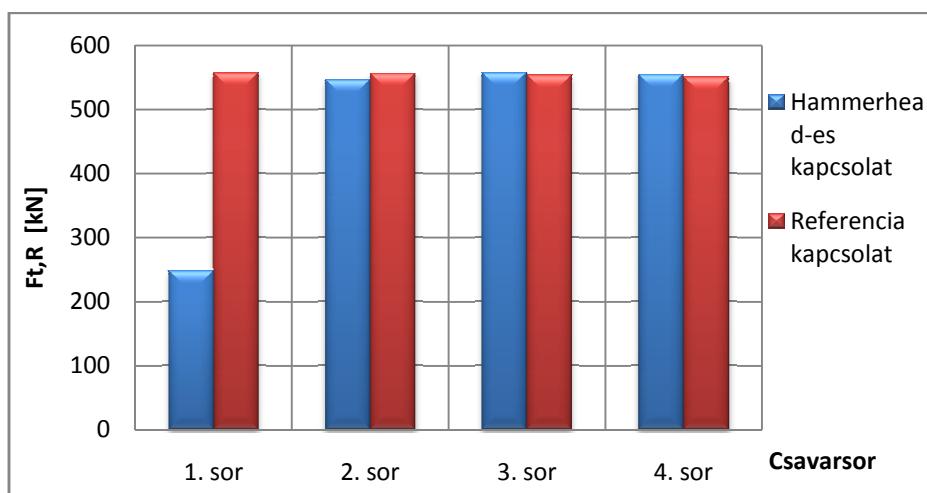
6.diagram: Nyomaték-csavarsori erő diagram hammerhead-es kapcsolat esetén (2.1. kapcsolati típus)

A referencia kapcsolatesetében az első csavarsor a legmerevebb és ebben a sorban a legnagyobb a csavarsori erő értéke. A következő csavarsorokban pozíciójuknak megfelelően kisebbek a kialakuló erők. A 7. diagram tükrözi egy tipikus belső csavarsoros nyomaték bíró homloklemezkes kapcsolat viselkedését. A referencia kapcsolat nyomatéki ellenállása is jelentősen nagyobb.

7. diagram: Nyomaték-csavarsori erő diagram referenciacapcsolat esetén (2.1. kapcsolat típus)

A referencia és a hammerhead-es kapcsolat csavarsoraiban ébredő erőket összehasonlítva látható, hogy jelentős különbség az első csavarsorban tapasztalható. A húzott oldal másik három csavarsorában közel azonos erő épül fel mind a két esetben.

8. diagram: Csavarsori erőeloszlás összehasonlítása (2.1. kapcsolat típus)

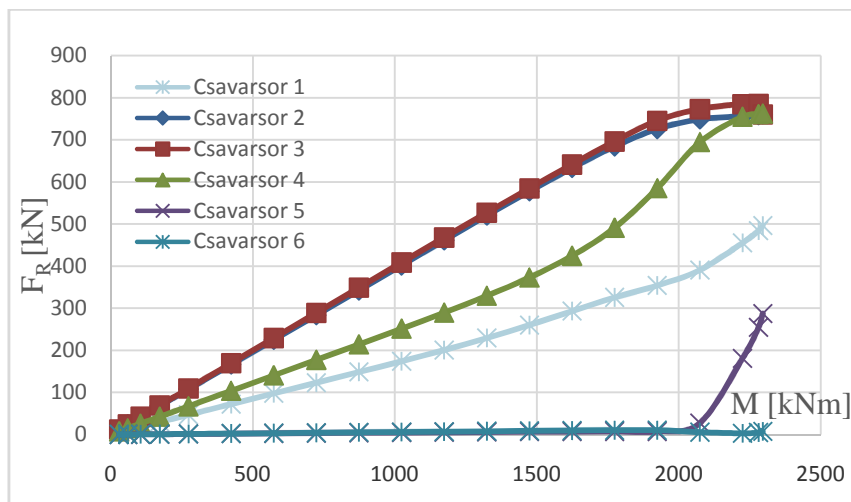
Az EN 1993-1-8 [1] szabványon alapuló eljárást hammerhead-es kapcsolatra alkalmazva az első csavarsorban nagyobb csavarerőt veszünk figyelembe, mint a csavarsorban kialakuló tényleges csavarerő. A nagyobb csavarerő feltételezése nagyobb nyomatéki ellenállást eredményez, ami pedig a kapcsolatok méretezése során figyelembe vett biztonságot jelentősen csökkenti. Ez a megállapítás indokolja a hammerhead geometriai paramétereinek növelését,

hogy a csavarsori erőeloszlás megegyezzen a belső csavarsoros nyomatékbíró homloklemez kapcsolatokéval és így az EN1993-1-8 szabvány eljárása alkalmazható legyen hammerhead-es kapcsolatok esetén is. A másik lehetőség a méretezés során a figyelembe vehető első csavarsori erő csökkentésének bevezetése, hogy a szükséges a kapcsolat nyomatéki teherbírásának meghatározása során a biztonsági szint ne csökkenjen.

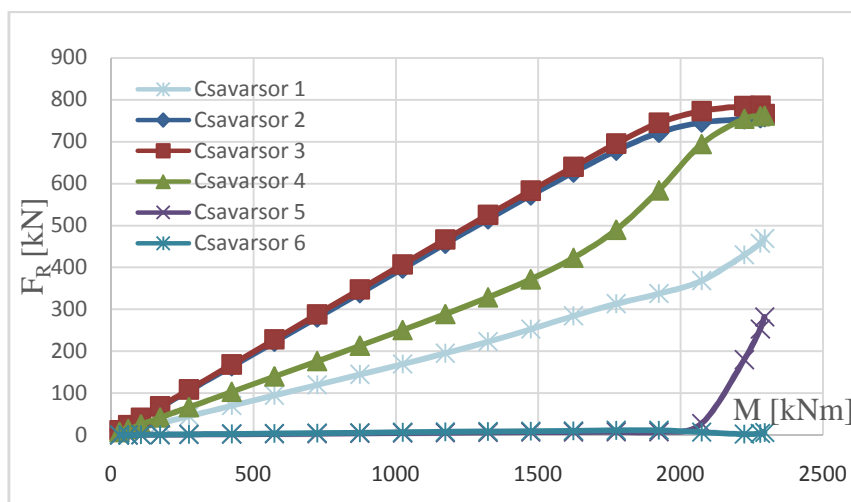
4.2.3. Hammerhead geometriai paramétereinek hatása a szerkezeti viselkedésre

Hammerhead öv vastagságának és szélességének hatása

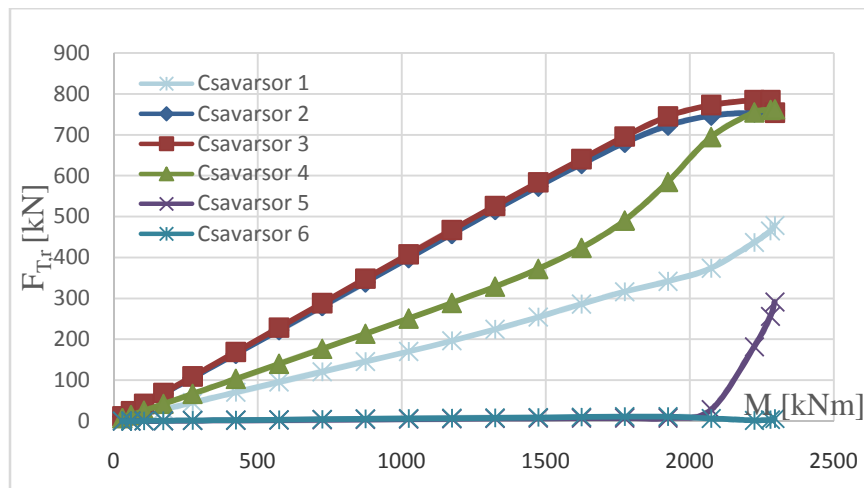
A paraméteres numerikus vizsgálat első lépéseként a hammerhead öv vastagságának hatását vizsgálom. A 2.2. típusú kapcsolati kialakítás esetén négy különböző (10mm,12mm,16mm és 20mm) vastagságú hammerhead övvel és két különböző (150mm és 250mm) szélességgel végeztem futtatásokat. A numerikus számítás eredményeül kapott csavarsori erőeloszlásokat 9-11. diagramok szemléltetik. Megállapítható, hogy a csavarsori erőeloszlásra a hammerhead öv vastagsága és szélessége nincs hatással.

9.diagram:: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat,150-10 hammerherd övlemez (2.2. kapcsolat típus)

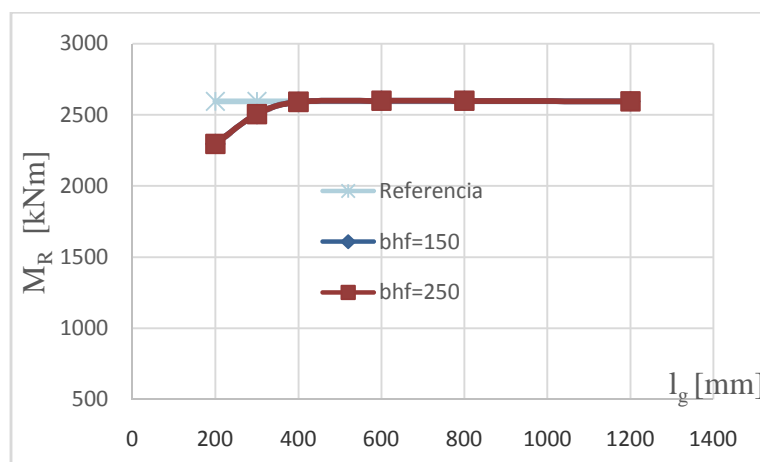

10.diagram:: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat250-10 hammerherd övlemez e (2.2. kapcsolat típus)

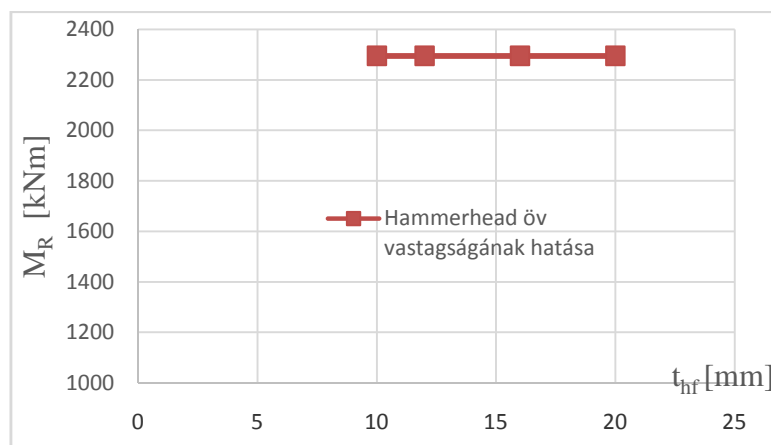

11.diagram:: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat , 250-20 hammerhead övlemez (2.2. kapcsolat típus)

A nagyobb öv vastagság és szélesség sem eredményez az első csavarsorban jelentős csavarsori erő növekedést, ezért a kapcsolat nyomatéki ellenállása sem nőtt. A hammerhead övszélessége és a nyomatéki ellenállás közötti kapcsolatot a 12. diagram, a hammerhead öv vastagság és a nyomatéki ellenállás közötti kapcsolatot pedig 13. diagram szemlélteti.

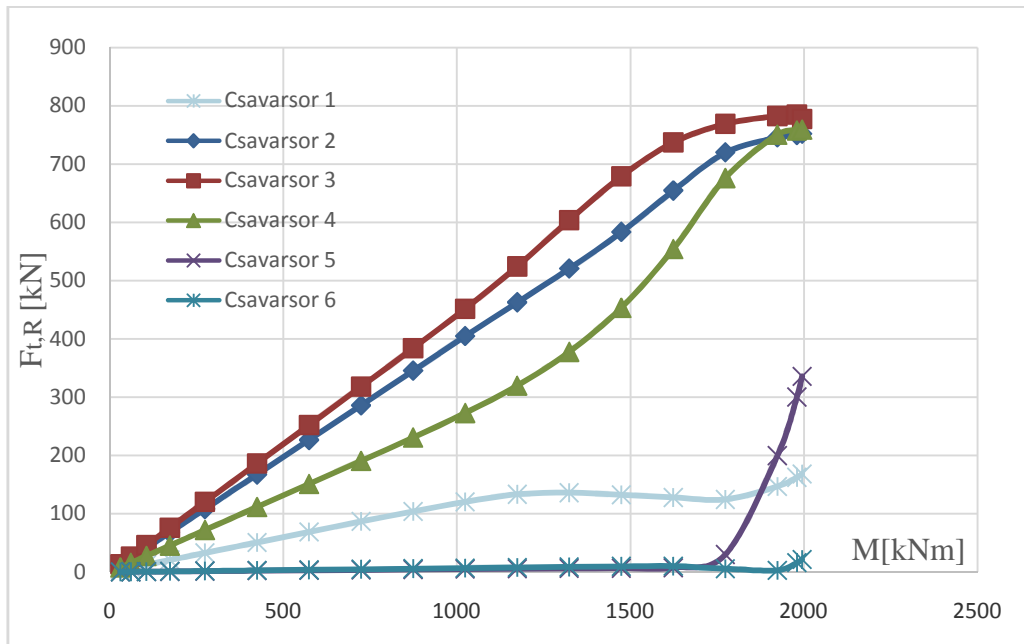
12.diagram: Nyomatéki ellenállás- hammerhead öv szélesség kapcsolata (2.2. kapcsolat típus)

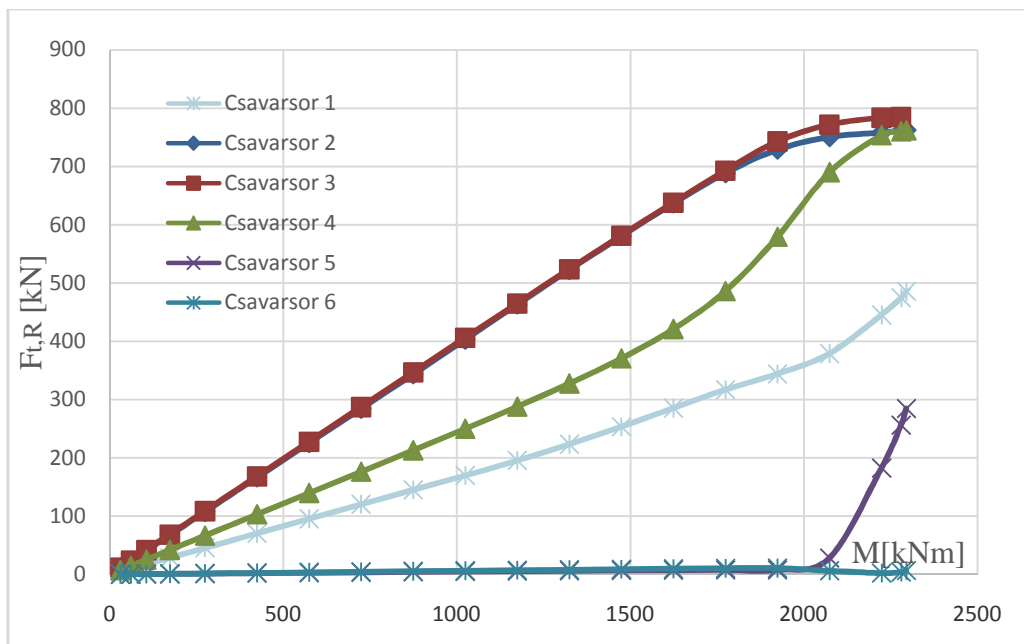
13. diagram: Nyomatéki ellenállás- hammerhead öv vastagság kapcsolata (2.2. kapcsolat típus)

Hammerhead gerinc vastagságának hatása

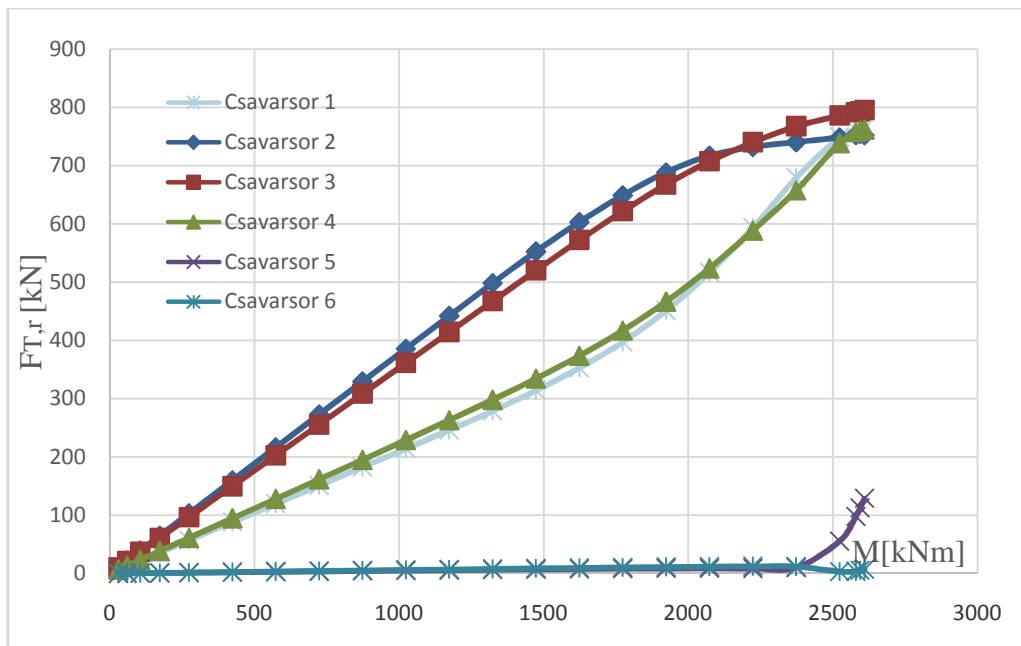
Következő lépésként a hammerhead gerinc vastagságának a csavarsori erőeloszlásra és nyomatéki ellenállásra gyakorolt hatását elemzem. Hét különböző (8mm, 10mm, 12mm, 16mm, 20mm, 25mm, 30mm) vastagsággal végeztem el a numerikus számításokat. A 14-16. diagramok a 8mm, 16mm és a 30mm vastag gerinclemez vastagsághoz tartozó csavarsori erőeloszlást szemléltetik.

14. diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat, 8mm vastag hammerhead gerinc (2.2. kapcsolat típus)

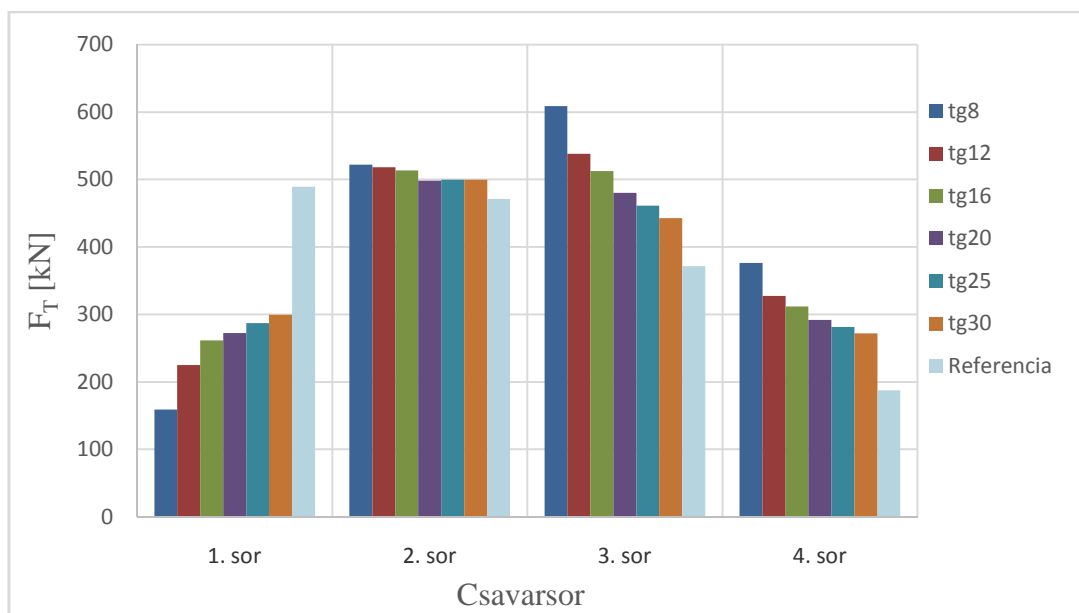

15. diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat, 16mm vastag hammerhead gerinc (2.2. kapcsolat típus)

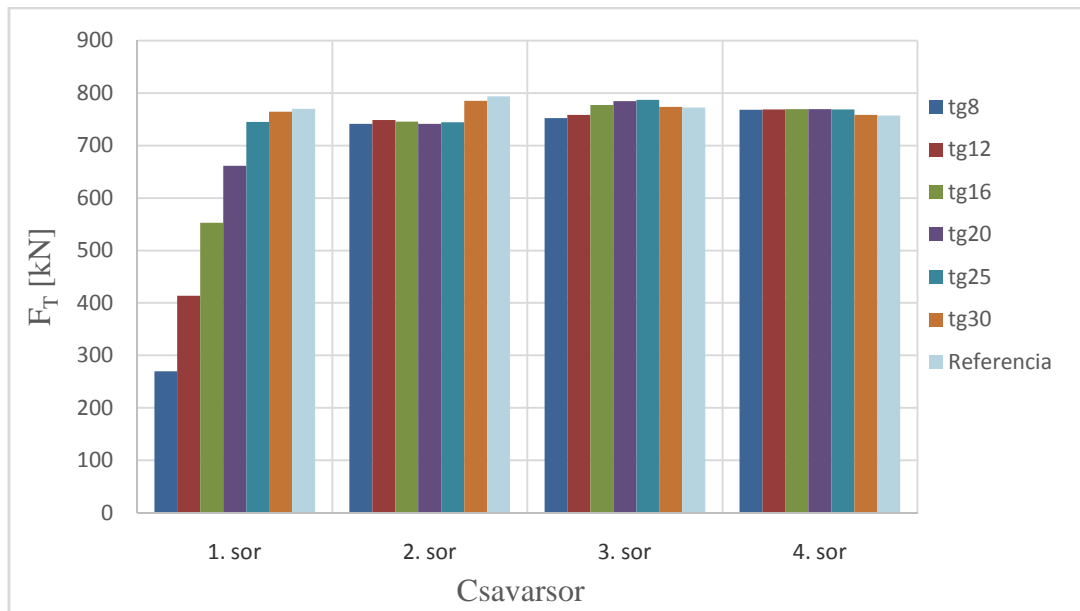
16. diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat, 30mm vastag hammerhead gerinc (2.2. kapcsolat típus)

A hammerhead övvastagságának növelésével az első csavarsorban ébredő erő folyamatosan nő. A növekvő első csavarsori erő hatására a nyomatéki ellenállás is nő. Elegendően nagy vastagságú hammerhead gerinc lemez esetén a referencia kapcsolat nyomatéki ellenállást is el lehet érni. Az eredmények azt mutatják, hogy a csavarsori erőeloszlás teljesen más a kapcsolat rugalmas és képlékeny állapotában. Rugalmas állapotban a gerincvastagság növelésével sem lehet elérni az első csavarsorban a referencia kapcsolat esetén kialakuló csavarsori erő értéket. Hammerhead-es kapcsolatoknál a húzott oldalon a második és a harmadik csavarsor vesz részt aktívabban a teher átadásban, ezért ezekben a sorokban ébred a legnagyobb csavarerő, amíg a csavarok el nem érik folyáshatárukat.

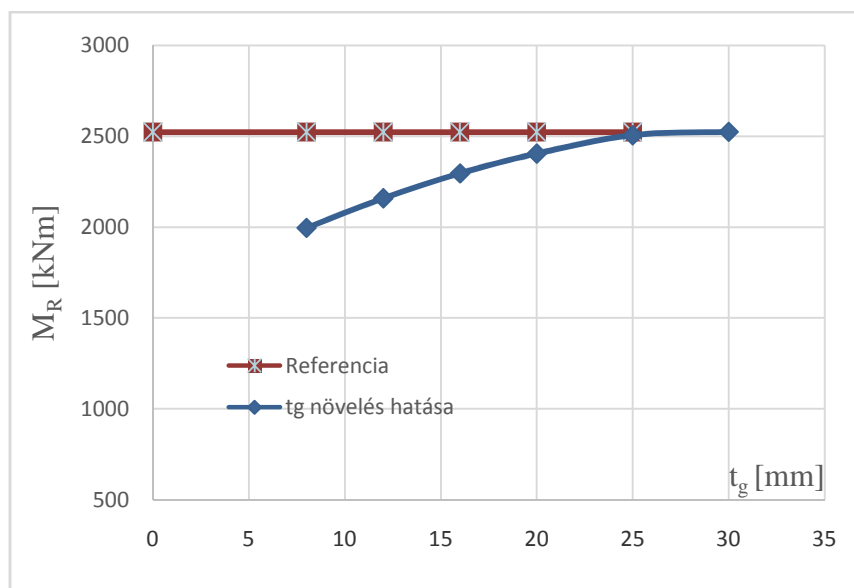
17. diagram: Csavarsori erőeloszlás rugalmas viselkedés esetén (2.2. kapcsolat típus)

A szerkezeti viselkedés a kapcsolat képlékenyedésével megváltozik és a gerinc vastagság növelésével elérhető hammerhead-es kapcsolatok esetén a referencia kapcsolatéval közel azonos csavarsori erőeloszlás. Az első csavarsorban ébredő erő növekedése közel lineáris tendenciát mutat a gerinc vastagság függvényében.

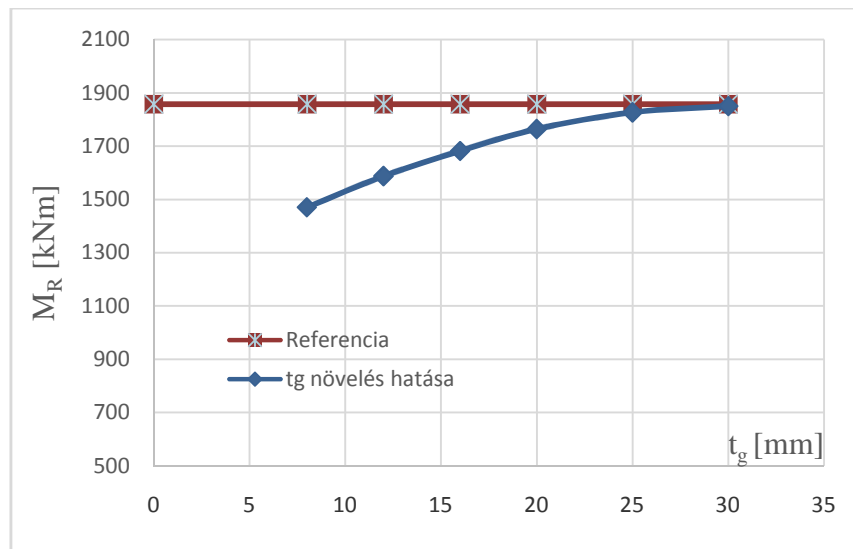

18.diagram: Csavarsori erőeloszlás képlékeny viselkedés esetén (2.2. kapcsolat típus)

Az alábbi diagramok alapján is látható, hogy a hammerhead gerinc vastagságának növelésével a nyomatéki ellenállás kvázi-lineárisan nő. A szükséges gerinc vastagság a kapcsolat kialakításától, a csavarok és a homloklemez ellenállásától függ. A 1. és a 2.2. kapcsolati típus esetben 30mm vastag gerinc alkalmazása lenne szükséges, hogy a referencia nyomatéki ellenállást elérje a hammerhead-es kapcsolat ellenállása.

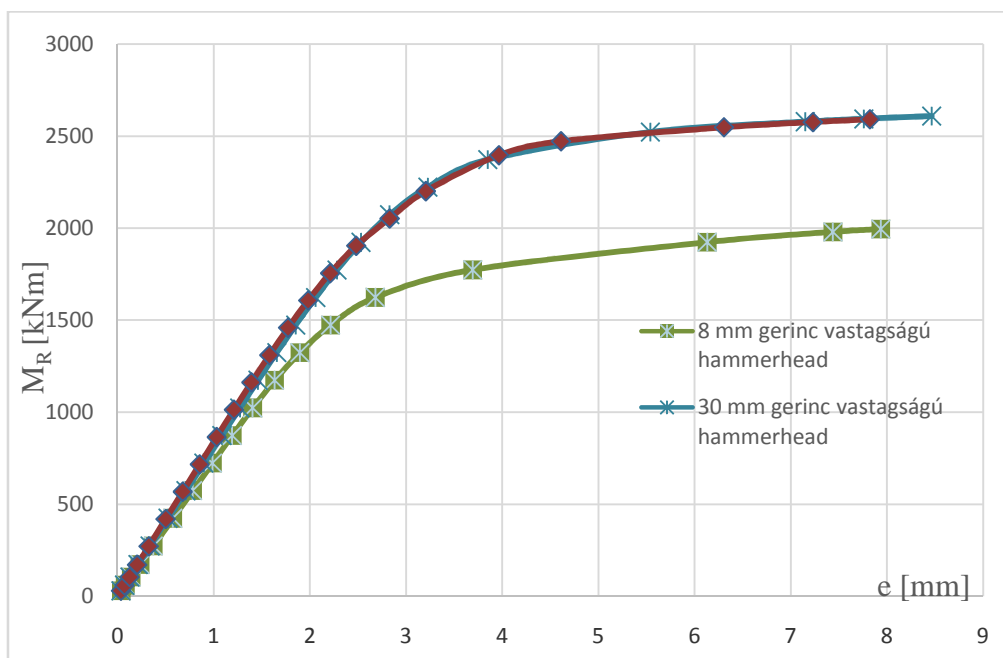

19.diagram: Nyomatéki ellenállás- hammerhead gerinc vastagság kapcsolata (2.2. kapcsolat típus)

20. diagram: Nyomatéki ellenállás- hammerhead gerinc vastagság kapcsolata (1. kapcsolat típus)

A kapcsolatok nyomaték-elmozdulás görbét összehasonlítva látható, hogy a gerinc vastagság növelésével a kapcsolat merevsége eléri a referencia kapcsolat merevségét (21. diagram). A megnövelt gerincű hammerhead-es kapcsolat viselkedése ebből a szempontból is megegyezik a referencia kapcsolatával.

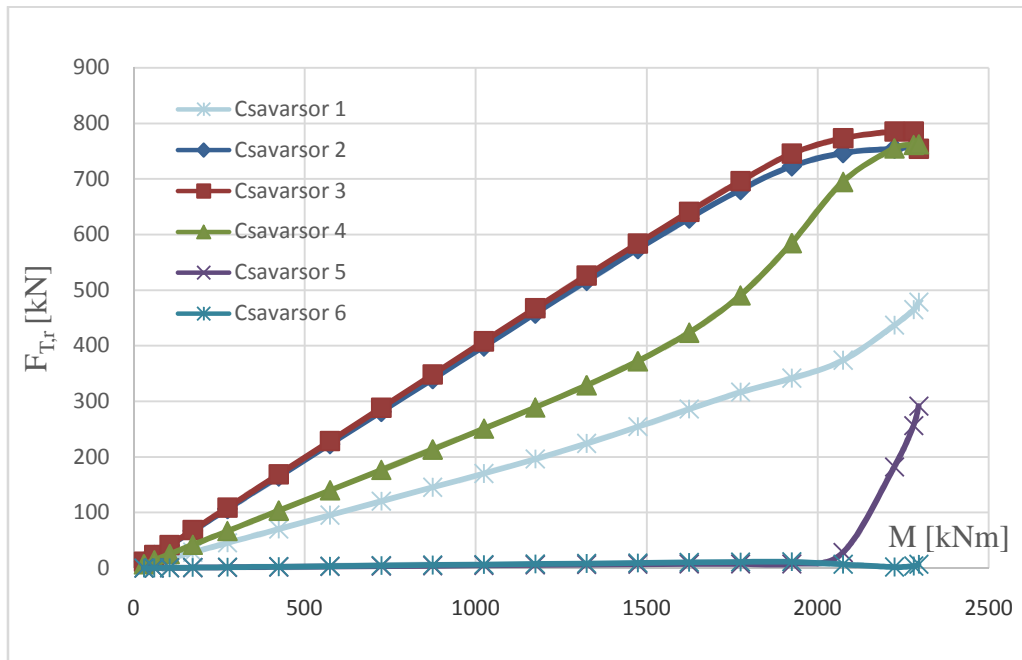
21. diagram: Nyomaték-elmozdulás görbék összehasonlítása (2.2. kapcsolat típus)

A numerikus vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy vastagabb hammerhead gerinc alkalmazásával megközelíthető a referencia kapcsolat ellenállása és viselkedése képlékeny állapotban, azaz a hammerhead-es kapcsolat méretezhető az EN1993-1-8 [1] szabvány alapján. A szabvány szerint a nyomatékbíró homloklemez-es kapcsolatok méretezése képlékeny alapon történik, ezért a hammerhead gerinc vastagságának növelése megoldást jelenthet, hogy a hammerhead-es kapcsolat egyenértékű legyen a referencia kapcsolattal.

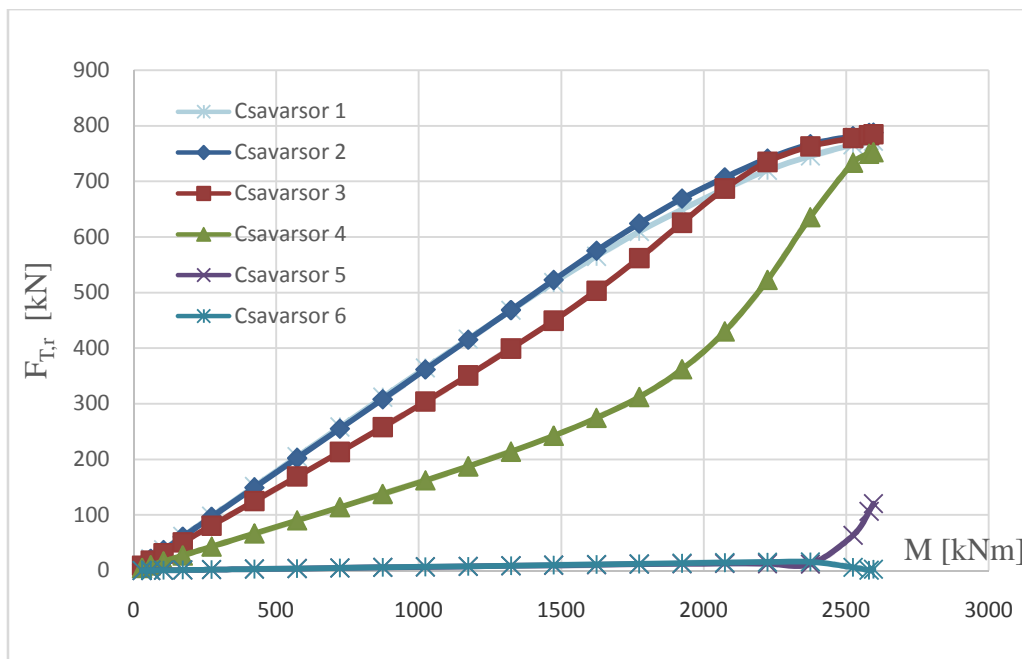

Hammerhead hosszának hatása

A hammerhead utolsó vizsgált geometriai paramétere a hossza. Hat különböző (200 mm, 300 mm, 400 mm, 600 mm, 800 mm és 1200 mm) hosszú hammerhead analízisét végeztem el. A csavarsori erőeloszlásra gyakorolt hatása közel hasonló, mint a gerinc vastagság növelésének. A hammerhead hosszának növelésével az első csavarsorban fellépő erő eléri a második és harmadik csavarsori erő értékét.

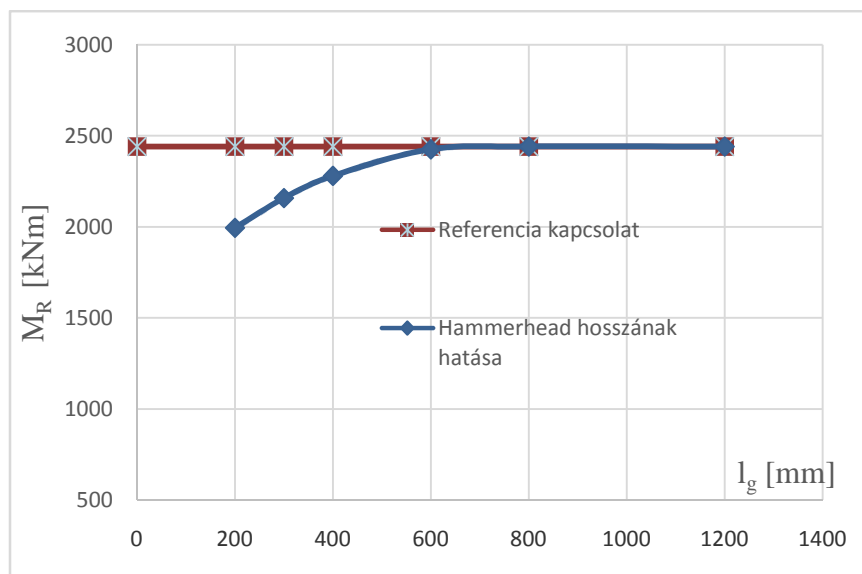

22.diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat,200mm hosszú hammerhead (2.2. kapcsolat típus)

23.diagram: Nyomaték-csavarsori erő kapcsolat,1200mm hosszú hammerhead (2.2. kapcsolat típus)

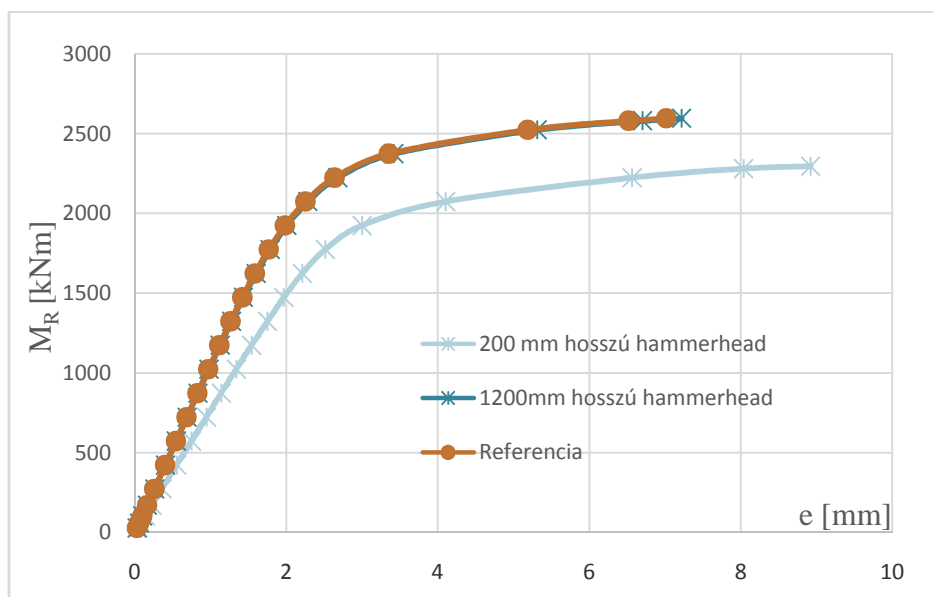
A 24. diagram megmutatja, hogy a hammerhead hosszának növelésével elérhető a referencia kapcsolat nyomatóki ellenállásának értéke.

24. diagram: Nyomatóki ellenállás- hammerhead hossz kapcsolata (2.1. kapcsolat típus)

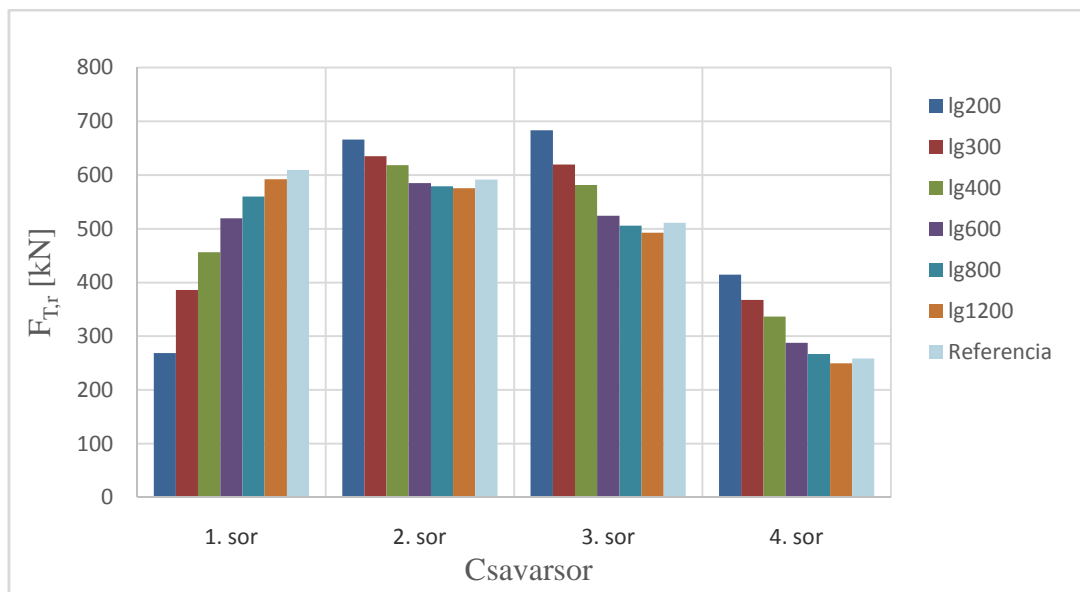
Az egyes kapcsolati kialakítások esetén különböző hammerhead hosszak alkalmazásával érhető el a referencia viselkedés. Minden esetben a gyakorlatban alkalmazott 200 mm hosszú hammerhead hosszának jelentős növelésére van szükség. A szükséges hossz a kapcsolat paramétereitől függ (csavar méret és anyag, csavarpozíció, homloklemez vastagság és hammerhead gerinc vastagság).

A nyomaték-elmozdulás görbék alapján megállapítható, hogy a nagyobb hammerhead hosszúságú kapcsolat szerkezeti viselkedése megegyezik a referencia kapcsolat viselkedésével.

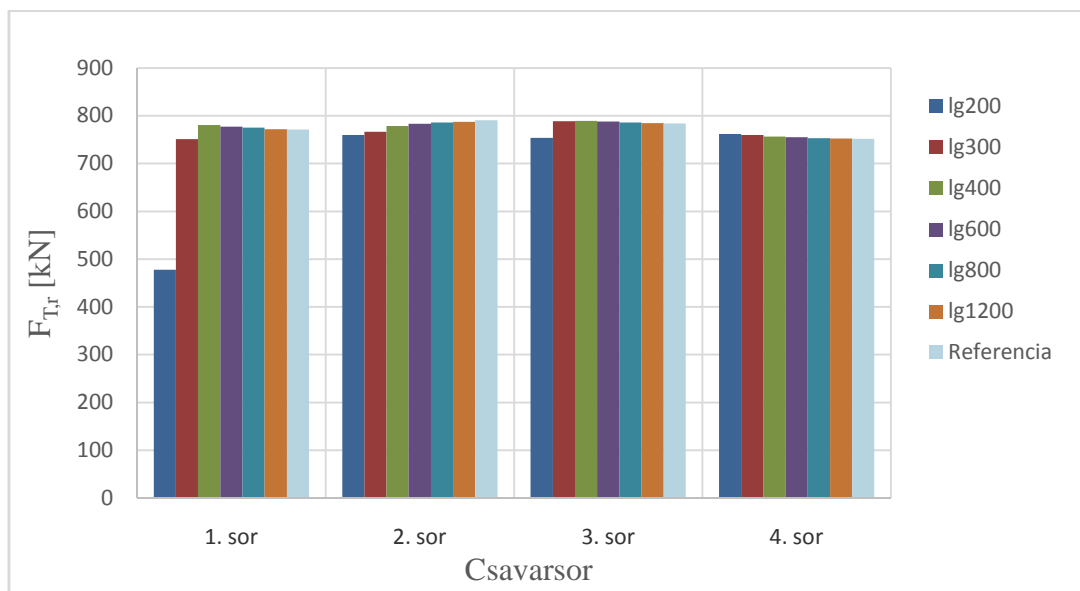

25. diagram: Nyomaték-elmozdulás görbék összehasonlítása (2.2. kapcsolat típus)

A csavarsori erőeloszlás rugalmas és képlékeny állapotban azonos tendenciát mutat a hammerhead gerinc növelésénél tapasztalt viselkedéssel. A kapcsolat rugalmas állapotában 1200 mm hosszú hammerhead esetén is csak megközelíti a hammerhead kapcsolat első csavarsori ereje a referencia kapcsolót, míg képlékeny állapotban már 400 mm hosszúságú hammerhead alkalmazása is elegendő a referencia csavarsori erő eléréséhez.

26. diagram: Csavarsori erőeloszlás rugalmas viselkedés esetén (2.1. kapcsolat típus, $t_g=16$ mm)

27. diagram: Csavarsori erőeloszlás képlékeny viselkedés esetén (2.1. kapcsolat típus, $t_g=16$ mm)

5. MÉRETEZÉSI ELJÁRÁS KIDOLGOZÁSA

5.1. Vizsgálatok stratégiája

Az előző fejezetben bemutatott eredmények alapján megállapítható, hogy megfelelő geometriai kialakítás esetén a hammerhead-es kapcsolatok képlékenyállapotában az első csavarsorban felépülő erő értéke eléri a második és a harmadik sorban fellépő csavarsori erők nagyságát, valamint a referencia kapcsolat csavarsori erőeloszlásával azonos eloszlás alakul ki. Ennek következtében a hammerhead-es kapcsolat nyomatéki ellenállása közel azonos értékű lehet a referencia kapcsolatéval. Az előző megállapítások teljesülése esetén pedig a kapcsolat méretezhető az EN 1993-1-8 [1] szabvány eljárása alapján.

A hammerhead geometriai méretei közül két paraméter (a hammerhead gerinc vastagság és a hammerhead hossz) változtatása volt hatással a csavarsori erőeloszlásra és a hajlítási ellenállásra. Ennek következtében hammerhead öv tetszőleges méretűre vehető fel egy minimális gyártástechnológiai mérethatár felett. Ennek a lemeznek a funkciója csak a töréskép felső lemezszelhez való kifutásának megakadályozása.

A referencia értékek eléréséhez a hammerhead gerinc 8mm vastagságról közelítőleg 30 mm vastagságra történő növelése volt szükséges. A gyakorlatban ilyen nagy lemezek alkalmazása több szempontból (például: hegesztési problémák, gazdaságosság, aránytalan geometria) is gondot jelenthet, ezért csak a gerinc vastagságának növelése nem célra vezető a probléma megoldásával kapcsolatban. A hammerhead másik geometriai paramétere, amelynek a változtatása megoldást jelenthet a hammerhead hossza. A jelenlegi gyakorlatban alkalmazott 200 mm-es hammerhead hosszát jelentősen meg kell növelni.

A következő pontokban szükséges hammerhead hossz meghatározásán kívül azt is vizsgáltam, hogy a két paraméter együttes változtatásával, a hammerhead gerinc vastagságának kisebb mértékű és a hammerhead hosszának jelentős növelésével milyen hatást lehet elérni.

Továbbá megvizsgálom, hogy milyen módon lehet kézi számítással meghatározni a szükséges hammerhead nagyságát, hogy a csavarsori ellenállások megegyezzenek az ekvivalens belső csavarsori ellenállások értékével.

5.2. Hammerhead gerinc geometriájának hatása a teherbírásra

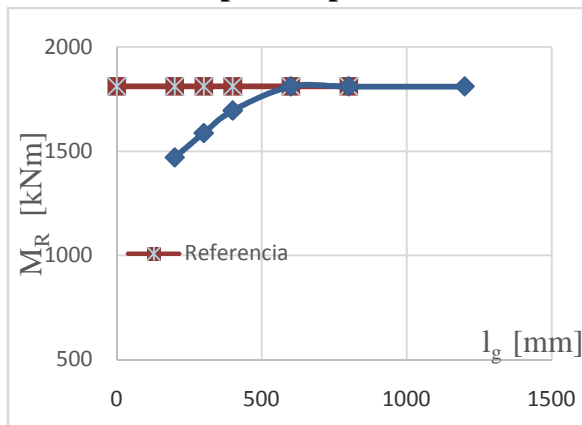
5.2.1. Hammerhead gerinc vastagságának és hosszának együttes növelése

A referencia kapcsolat nyomatéki ellenállásának eléréséhez a jelenlegi gyakorlatban alkalmazott hammerhead-nél több mint kétszeres hossznövelésre lehet szükség. A jelentősen megnövekedett hammerhead hossz problémát jelenthet megvalósítási szempontból, ezért a rövidebb hammerhead hossz alkalmazása érdekében szükség van a gerinc és a hossz egyszerre történő növelésének az elemzésére. A következőkben két különböző gerendához tartozó kapcsolati kialakítás esetén (1. és 2.1. típusú kapcsolat esetén) mutatom be a

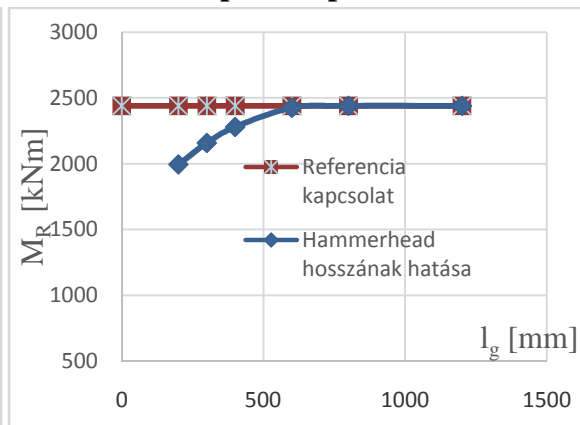
hammerhead gerinc vastagság és hossz változásának együttes hatását a nyomatéki teherbírásra.

Az első esetben a 1. és 2.2. típusú kapcsolat viselkedését vizsgálom 8mm, 12 mm és 16 mm vastag hammerhead gerinc alkalmazásával. A 28-30. ábrák bemutatják, hogy a hammerhead hossz változásának függvényében, hogyan változik a hammerhead-es kapcsolat nyomatéki ellenállása és ez az érték hogyan viszonyul a referencia kapcsolat ellenállásához.

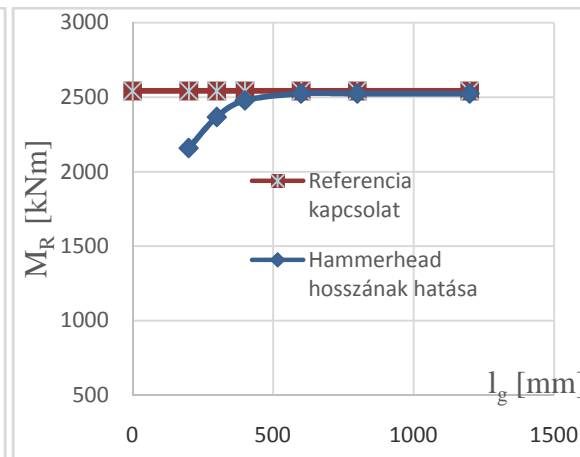
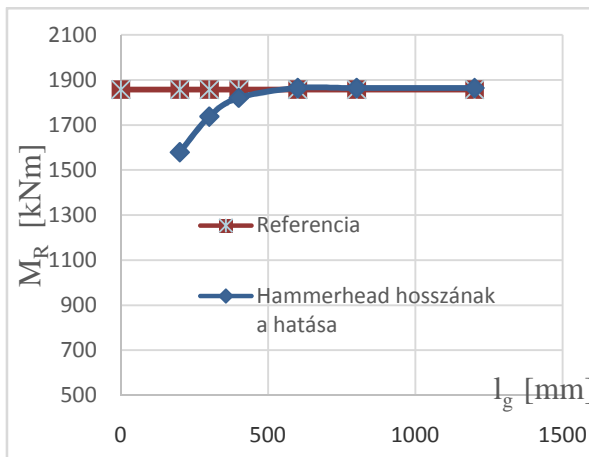
1. típusú kapcsolat

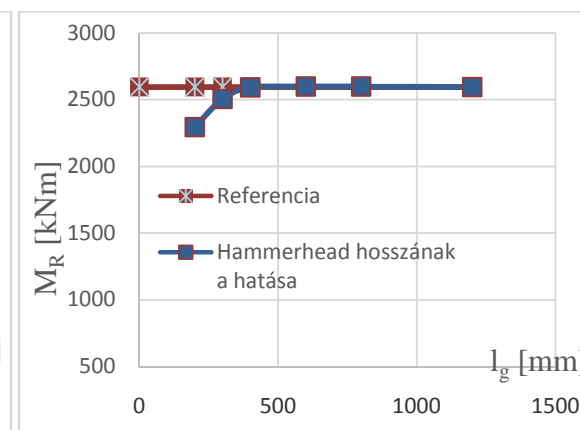
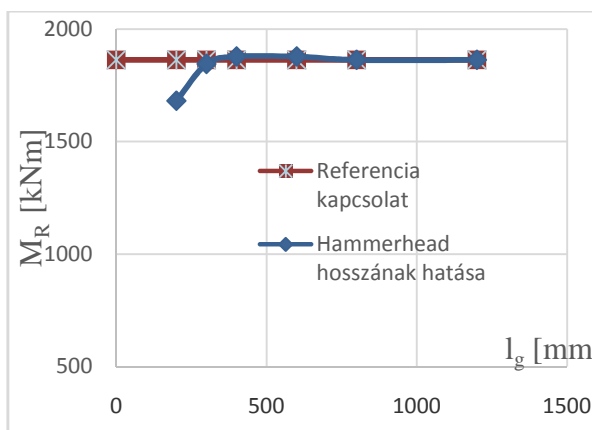
2.2. típusú kapcsolat

28.diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás a kapcsolat, 8 mm-es gerinc esetén

29.diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás kapcsolat, 12mm-es gerinc esetén

30.diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás kapcsolat, 16mm-es gerinc esetén

A diagramok alapján megállapítható, hogy minden esetben a hammerhead hossz növekedésével lineárisan nő a nyomatéki ellenállás értéke. A numerikus vizsgálat során kapott eredmények azt mutatják, hogy nagyobb gerinc vastagság alkalmazása esetén jelentősen kisebb hammerhead hossz alkalmazása szükséges a referencia viselkedés eléréséhez. Ha a két kapcsolat típus diagramjait összehasonlítjuk látható, hogy az azonos gerinc vastagsághoz tartozó diagramok nagyon hasonlóak és a nyomatéki ellenállás változásának tendenciája megegyezik, csak a nyomatéki szintkülönböző.

A 4. táblázat bemutatja a diagramokról leolvasható egyes hammerhead gerinc vastagsághoz tartozó szükséges hosszakat a két kapcsolati típus esetén.

Hammerhead gerinc vastagság [mm]	Szükséges hammerhead hossz [mm]	
	1.típusú kapcsolat	2.1. típusú kapcsolat
8	500	500
12	430	420
16	330	350

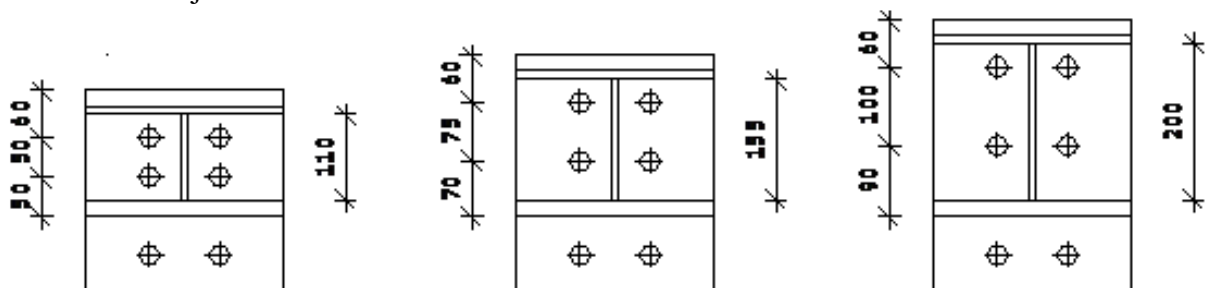
4. táblázat: Szükséges hammerhead hosszak

A numerikus vizsgálat során kapott eredmények azt mutatják, hogy a két kapcsolati típus esetén az azonos hammerhead gerinc vastagsághoz tartozó szükséges hammerhead hosszak közelítőleg megegyeznek. Ennek oka, hogy azonos pozíciójú, méretű és anyagminőségű csavarok és azonos vastagságú homloklemez található a kapcsolatokban, így a hammerhead-re homloklemez-csavar együttesének tönkremenetele esetén mind a két esetben ugyanakkora erő hat.

A csavarsori erők nyírást és hajlítást okoznak a hammerhead gerincében és a homloklemezben, ezért a méretezési eljárás kidolgozásánál a hammerhead kialakítás hajlítási és nyírési teherbírását vizsgáltam meg. A következő pontokban a hammerhead magasságának változtatásával a hammerhead hajlításának hatását vizsgálom.

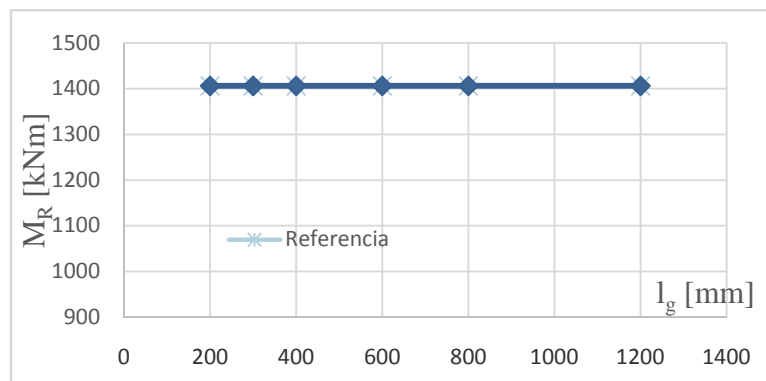
5.2.2. Hammerhead magasságnak hatása a teherbírásra

A hammerhead hajlítását három különböző magasságú hammerhead és két különböző vastagságú (12 mm és 20 mm) homloklemez esetén vizsgáltam. A hammerhead kialakításokat a 41. ábra mutatja be.

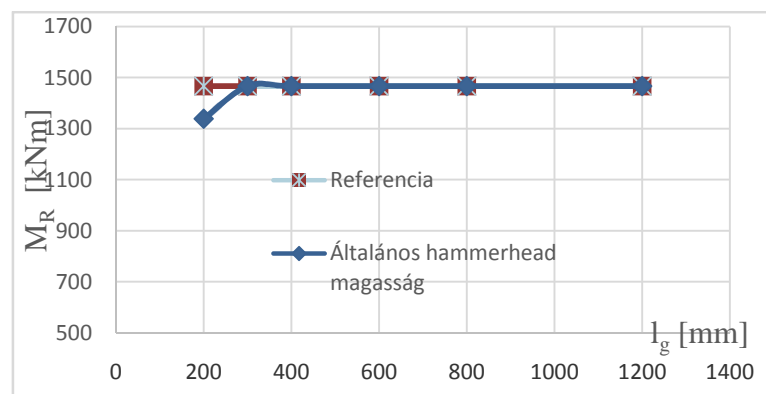
41.ábra: Különböző hammerhead magasságok

A csökkentett hammerhead magasság esetén a csavarok túl közel kerülnek az övhöz és egymáshoz, így a hammerhead hatás nem tud érvényesülni. A hammerhead hosszának növelésével nem növelhető az ellenállás, mert már 200 mm-es hammerhead hosszhoz tartozó ellenállás is megegyezik a referencia kapcsolattal. A csökkentett magasságú hammerhead esetén nem tapasztalható a tipikus hammerhead viselkedés.

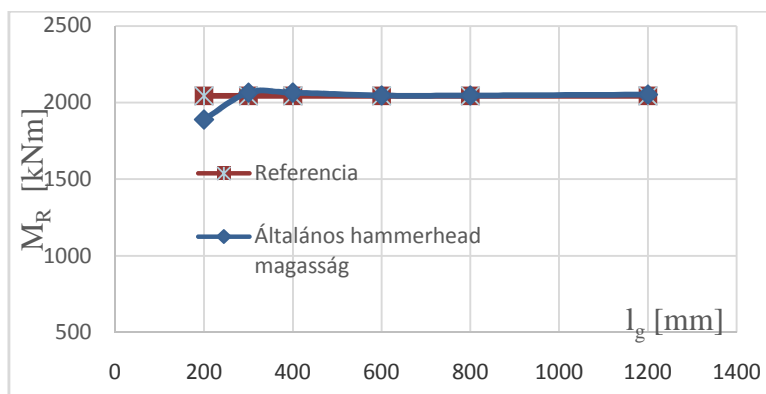

31. diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás kapcsolat

Az általános hammerhead magasságú 2.1. típusú kapcsolatnál már 300 mm hosszú hammerhead alkalmazása esetén elérhető a referencia kapcsolat nyomatéki ellenállása. A két különböző homlokleméhez tartozó 32. és 33. diagramot összehasonlítva látható, hogy a nyomatéki ellenállás jelentősen nagyobb a 20 mm vastag homloklemez esetén.

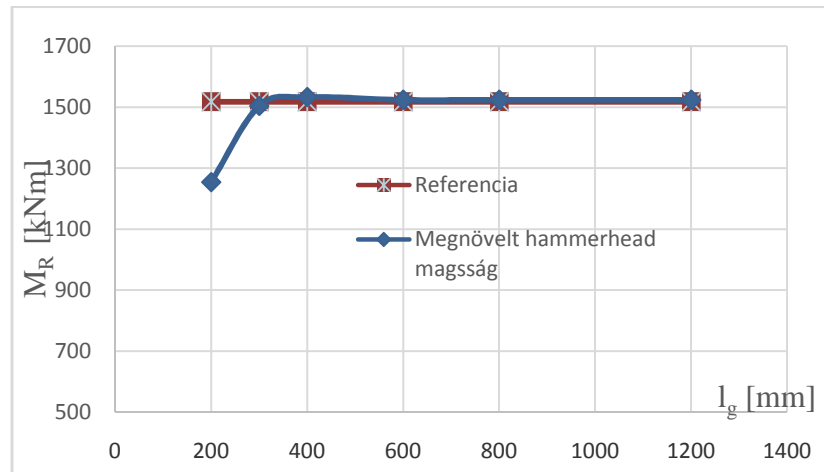

31. diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás kapcsolat, $t_{cp}=12$ mm

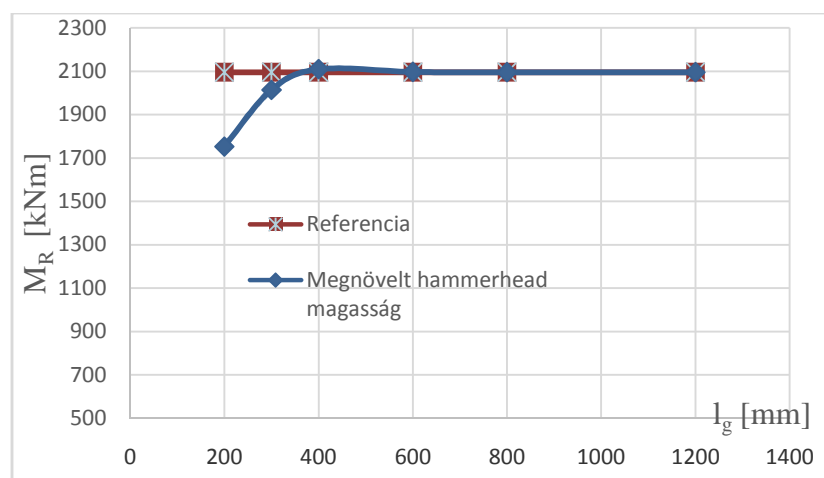

32. diagram: Hammerhead hossz és a nyomatéki ellenállás kapcsolat, $t_{cp}=20$ mm

A 33-34. diagram a megnövelt hammerhead magasság paraméteres vizsgálatának eredményeit szemlélteti. A referencia kapcsolat ellenállása a hammerhead magasság növelésének hatására kismértékben nő. Magasabb gerinc lemez alkalmazásánál a referencia ellenállás eléréséhez hosszabb hammerhead-re van szükség, mint általános hammerhead magasság esetén. A homloklemez vastagságának növelésével jelentősen nő a kapcsolat nyomatóki ellenállása és a 20 mm vastagságú homloklemezzel kialakított kapcsolat esetén a szükséges hammerhead hossz is nagyobb.

33. diagram: Hammerhead hossz és a nyomatóki ellenállás kapcsolat, $t_{cp}=12$ mm

34. diagram: Hammerhead hossz és a nyomatóki ellenállás kapcsolat, $t_{cp}=20$ mm

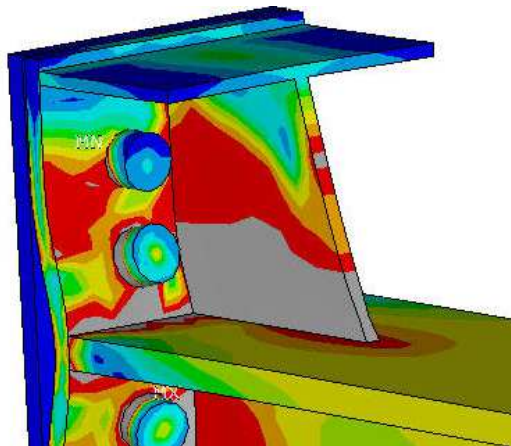
A hammerhead gerinc méreteinek analízise alapján a hammerhead hosszát befolyásoló paraméterek a következők:

- csavarok mérete és anyagminősége,
- csavarok pozíciója (hammerhead magassága),
- hammerhead gerinc vastagsága,
- homloklemez vastagsága.

5.3. Méretezési eljárás kidolgozása

A hammerhead hosszának meghatározására szükség van egy olyan eljárásra, méretezési módszer kidolgozására, amellyel a gyakorlatban könnyedén meg lehet határozni a hammerhead szükséges méretét. A következőkben egy olyan eljárás kerül bemutatásra, amely segítségével a geometriai kialakítás és a kapcsolat nyomatéki ellenállásának számításához szükséges redukált csavarsori erők ismeretében meghatározható a hammerhead hossza vagy a hammerhead hosszának ismeretében meghatározható a csavarsori erők további csökkentésének mértéke.

42. ábra: Hammerhead gerinc feszültség eloszlása

A hammerhead-es kapcsolat feszültség eloszlását bemutató 41. ábrán látható, hogy a gerinc gerenda öv felőli oldala teljesen megfolyik. Az ábra és az előző pontban tett következtetések alapján megállapítható, hogy a hammerhead igénybevétele a felső két csavarsorban ébredő erőből keletkezik, ezért ha a hammerhead-et egy nyírt hajlított elemnek tekintjük, akkor egy T keresztmetszet kell nyírásra, hajlításra és a két hatás interakciójára méretezni. Az EN1993-1-1 [8] szabvány alapján hengerelt T elem esetén a nyírt területet (A_v) a következő értékre kell felvenni:

$$A_v = 0,9(A - bt_f)$$

ahol: A a T-keresztmetszet teljes területe
 b övlemez szélessége (jelen esetben a homloklemez szélessége)
 t_f övlemez vastagsága (jelen esetben a homloklemez vastagsága)

A nyírt keresztmetszet ellenállása:

$$V_{pl,Rd} = \frac{A_v \left(\frac{f_y}{\sqrt{3}} \right)}{\gamma_{M0}}$$

A keresztmetszet hajlítási ellenállása:

$$M_{c,Rd} = \frac{W_{pl} f_y}{\gamma_{M0}}$$

A keresztmetszetre nyíróerő és hajlítás is hat egyidejűleg, ezért a két hatás interakciójának vizsgálata is szükséges. A hajlítás és nyírás interakciójának ellenőrzése:

$$\rho = \left(\frac{2V_{Ed}}{V_{pl,Rd}} - 1 \right)^2, \text{ ha } V_{Ed} > 0,5V_{pl,Rd}$$

$$\rho = 0, \quad \text{ ha } V_{Ed} \leq 0,5V_{pl,Rd}$$

A csökkentett nyomatéki ellenállást, úgy kell figyelembe venni, hogy a nyírt területeken a következő csökkentet folyáshatárt vesszük figyelembe:

$$f_y' = (1 - \rho)f_y$$

A T elemre ható nyíróerő a hammerhead két külső csavarsorában ébredő csavarerők összege, a nyomaték pedig szintén a két csavarsor csavarerőinek a gerenda felső övétől mért távolsággal vett szorzata.

A numerikus analízis során meghatározott csavarerők figyelembe vételével, mint a keresztmetszet terhével a T elem kihasználtságát négy módon számítottam ki. Első esetben a T keresztmetszet teljes területét figyelembe vettem a nyírási ellenállás ($V_{R,T}$) számításához, második esetben viszont csak a szabvány alapján figyelembe vehető nyírt területet ($V_{R,I}$). A hajlítás és a nyírás interakcióját, pedig a két eltérő módon számított nyírási területtel meghatározott ρ csökkentő tényező figyelembevételével határozom meg.

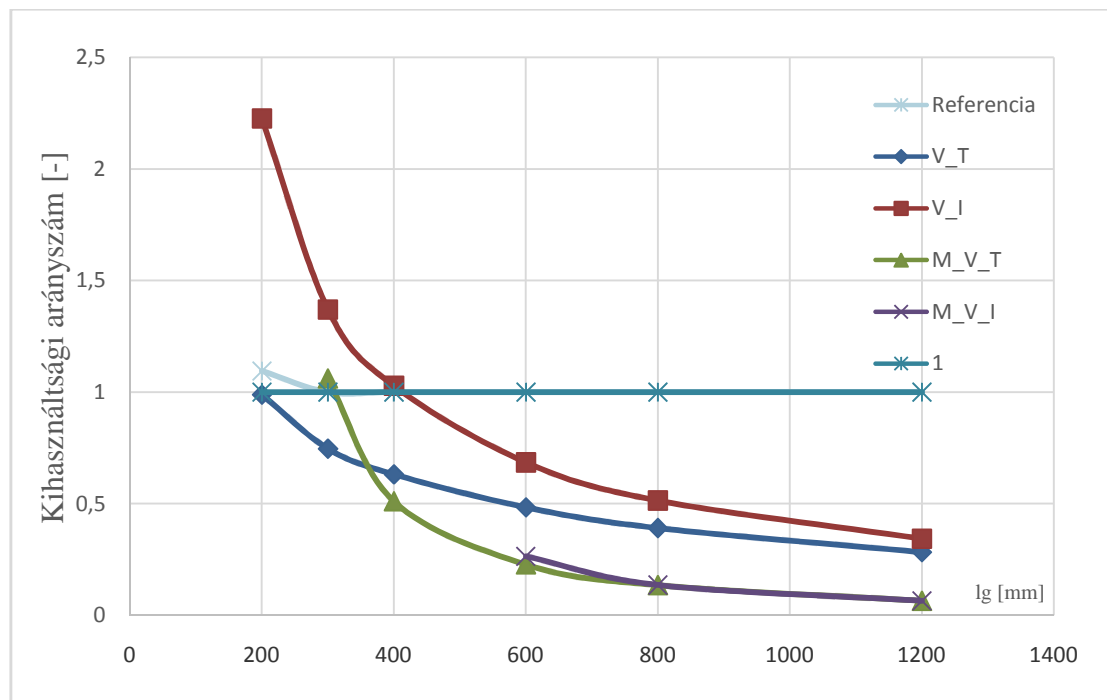
A hammerhead T keresztmetszeti terheinek és a négy eltérő módon számított ellenállásainak ismeretében a keresztmetszet kihasználtsági meghatározhatóak. A T keresztmetszet vizsgálatának eredményeit 2.1. típusú kapcsolat esetén mutatom be.

Először általános hammerhead kialakítással elemeztem a T-keresztmetszet viselkedését. Az alábbi táblázat első harmada bemutatja, hogy adott hammerhead hossz esetén mekkora a kapcsolat nyomatéki ellenállása és ez az ellenállás értéke milyen arányban van a referencia kapcsolat nyomatéki ellenállásának értékével. A következő négy oszlopban látható, hogy a T keresztmetszet kihasználtságának értéke a négy ellenállás esetén, ha teherként a referencia kapcsolat csavarerőit vesszük figyelembe. A táblázat utolsó része pedig szintén a négy ellenálláshoz tartozó kihasználtságokat mutatja, de a figyelembe vett terhek ebben az esetben az adott hammerhead hosszhoz tartozó csavarsori erők.

Általános hammerhead magasság, 12 mm vastag homloklemez											
Nyomatékok alakulása			Arány	V_T	V_I	$M-V_T$	$M-V_I$	V_T	V_I	$M-V_T$	$M-V_I$
I_g	M_R	Ref. M_R		Referenciához viszonyított kihasználtságok				Adott kialakítás kihasználtságai			
200	1338,75	1466,25	1,095238	0,989	2,226	41,478	$V_{R,D} \leq V_{Ed}$	0,779	1,752	1,986	$V_{R,D} \leq V_{Ed}$
300	1466,25	1466,25	1	0,747	1,37	1,061	$V_{R,D} \leq V_{Ed}$	Referencia csavarerőhöz viszonyított értékekkel megegyező értékek			
400	1466,25	1466,25	1	0,632	1,028	0,511	$V_{R,D} \leq V_{Ed}$				
600	1466,25	1466,25	1	0,484	0,685	0,228	0,264				
800	1466,25	1466,25	1	0,391	0,514	0,135	0,136				
1200	1466,25	1466,25	1	0,283	0,343	0,065	0,065				

5.táblázat: Általános hammerhead magassághoz tartozó kihasználtságok

A 35. diagram szemlélteti a táblázat eredményeit. A numerikus vizsgálat alapján a referencia ellenállás elérése körülbelül 300 mm hosszú hammerhead esetén lehetséges. A diagram alapján látható, hogy amennyiben a nyírási ellenállást a teljes keresztmetszeti terület figyelembe vételére határozzuk meg jelentős tévedést követünk el a biztonság kárára, viszont a szabvány szerint figyelembe vett nyírási terület túlságosan a biztonság javára történő közelítést eredményez. A nyomték-nyírás interakciójának, teljes keresztmetszeti területtel figyelembe vett nyírás esetén számított kihasználtsága viszont közel azonos hammerhead hosszánál lesz 1, mint a numerikus vizsgálatot kapott számítások során.

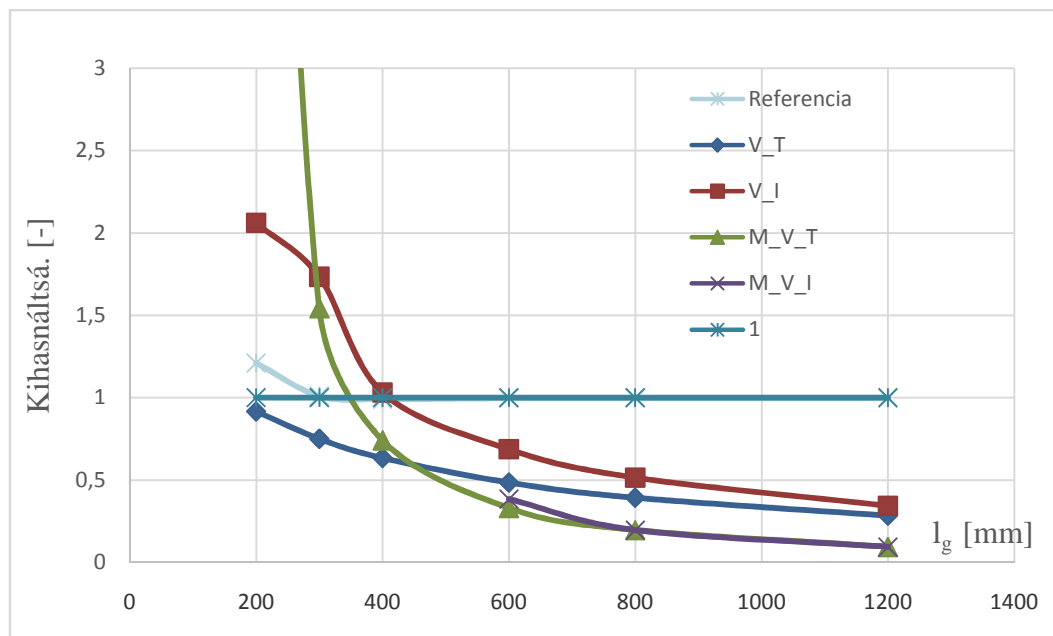
35. diagram: T keresztmetszet kihasználtsági arányai

Következő esetben a megnövelt hammerhead kihasználtságait elemeztem. Megnövelt hammerhead magasság és 12 mm vastag homloklemez esetén a referencia ellenállás eléréséhez szükséges hammerhead hossza a numerikus számítások alapján 320 mm körüli értékre adódik. A kapcsolati kialakításhoz tartozó nyomtékeny ellenállásokat és kihasználtságokat az alábbi táblázat tartalmazza:

Általános hammerhead magasság, 12 mm vastag homloklemez											
Nyomatékok alakulása			Arány	V _T	V _I	M-V _T	M-V _I	V _T	V _I	M-V _T	M-V _I
I _ε	M _R	Ref. M _R		Referenciához viszonyított kihasználtságok				Adott kialakítás kihasználtságai			
200	1253,25	1517,5	1,210852	0,916	2,061	7,873	V _{RD} ≤ V _{ED}	0,621	1,397	1,573	V _{RD} ≤ V _{ED}
300	1503	1517,5	1,009647	0,75	1,734	1,542	V _{RD} ≤ V _{ED}	Referencia csavarerőhöz viszonyított értékkel megegyező értékek			
400	1532,25	1517,5	0,990374	0,634	1,031	0,741	V _{RD} ≤ V _{ED}				
600	1523,25	1517,5	0,996225	0,485	0,687	0,33	0,384				
800	1523,25	1517,5	0,996225	0,393	0,515	0,196	0,196				
1200	1523,25	1517,5	0,996225	0,284	0,344	0,094	0,094				

6. táblázat: Megnövelt hammerhead magassághoz tartozó kihasználtságok

Az általános magasságú hammerhead-hez hasonlóan megállapítható, hogy a nyomaték- teljes keresztmetszeti területre figyelembe vett nyírás interakciója közelít legjobban a numerikus vizsgálattal kapott metszéspontot. Továbbiakban a nyomaték-nyírás interakción a nyomaték- teljes keresztmetszeti területre számított nyírás interakciót értem.

36. diagram: T keresztmetszet kihasználtságai

Az előző megállapítások alapján arra a következtetésre jutunk, hogy a hammerhead hosszát kézi számítással a T keresztmetszet nyomaték-nyírás interakciója alapján lehet meghatározni. A feltételezést igazolja a korábbi fejezetekben bemutatott 1. és 2.1. típusú kapcsolatok vizsgálata is. Minden kapcsolati és hammerhead kialakítás esetén hasonló kihasználtságú diagramokat kaptam, mint a 35-36. diagramok.

A méretezési eljárás ellenőrzésére a 2.2. típusú kapcsolatok esetén analitikusan meghatároztam a nyomaték-nyírás interakció alapján szükséges hammerhead hosszt, majd numerikus számítással ellenőriztem annak helyességét. A 7. táblázat tartalmazza a kézi és a numerikus számítás eredményeit és összehasonlítását.

Hammerhed magasság	Homloklemez vastagság [mm]	Szükséges l_g		Nyomatéki ellenállás		
		Numerikus $l_{g,N}$ [mm]	Analitikus $l_{g,A}$ [mm]	Referencia [kNm]	$l_{g,A}$ hosszhoz	Eltérés [%]
Általános	12	<300	307	1466	1466	0
Általános	20	<300	267	2046	2016	1,5
Megnövelt	12	320	353	1517	1526	0,6
Megnövelt	20	310	330	2095	2081	0,7

7. táblázat: nyomatéki ellenállások összehasonlítása

A nyomaték-nyírás interakcióval meghatározott hammerhead hossz a biztonság javára közelíti a numerikus úton kapott eredményt és az eltérés nem mondható jelentősnek. Az

analitikusszámítással meghatározott hammerhead hosszal végzett numerikus analízis eredményei azt mutatják, hogy a hammerhead-es kapcsolat nyomatéki ellenállása 1-2%-os eltéréssel teljesen megközelíti a referencia kapcsolót. A nyomaték-nyírás interakcióval meghatározott hammerhead hossz a biztonság oldalán történő közelítést ad, de nem vezet jelentős túltervezéshez.

A TDK munkámban bemutatott vizsgálatok és eredmények alapján konzulenseimmel együtt javaslatot dolgoztam ki, hogy hammerhead-es kapcsolatok esetén a méretezési eljárásba egy új komponens kerüljön figyelembe vételre. A hammerhead-es kapcsolatok esetén a hammerhead hatását figyelembe vevő komponens alkalmazásával az EN 1993-1-8 [1] szabvány előírásainak megfelelő biztonsági szint érhető el.

A hammerhead komponens figyelembe vétele a méretezési eljárásban két módon történhet. Az egyik esetben a referencia kapcsolat nyomatéki ellenállásával megegyező ellenállású hammerhead-es kapcsolatot alkalmazásra van szükség. Ebben az esetben a méretezés során a következő lépések végrehajtása szükséges:

1. Az EN 1993-1-8 [1] szabvány eljárása alapján a hammerhead-es kapcsolat komponenseinek ellenállást, mint belső csavarsoros nyomatékbíró homloklemez kapcsolat komponensek ellenállást kell meghatározni.
2. A nyomatéki ellenállás számítása, amelyhez a csavarsori erők redukált értékét kell meghatározni.
3. A három csavarsori erő korlátozásának figyelembevételével a hammerhead T keresztmetszetére ható erők ismertek, így a kapcsolat geometriai paramétereinek ismeretében a hammerhead-et terhelő nyírás és hajlítás meghatározható. Az igénybevételek ismeretében a nyomaték-nyírás interakciós feltétele alapján a hammerhead szükséges hossza számítható.

A hammerhead-es kapcsolat méretezésének másik esete, hogy a gyakorlatban alkalmazott hammerhead kialakítás változtatására nincs lehetőség, ekkor a nyomatéki ellenállás csökkentése szükséges. A méretezési eljárás lépései ekkor a következők:

1. Az előző eljáráshoz hasonlóan először a csavarsorok / komponensek ellenállását kell meghatározni EN1993-1-8 [1] alapján.
2. Majd a külső csavarsori erők hammerhead hatás miatti redukálást kell elvégezni a következő módon. A kapcsolat geometriájának ismeretében a hammerhead nyomaték-nyírás interakciója alapján meghatározható a két külső csavarsori erő maximális értéke. Kis külső csavarsori erők esetén csak a második csavarsorban alakul ki csavarerő. Ha elegendően nagy a számított külső csavarsori erő értéke, akkor a második csavarsorban a csavar húzási teherbírásának megfelelő erőt kell figyelembe venni. Az első csavarsorban pedig a nyomás-nyírás interakciós feltétele során meghatározott maximális külső csavarsori erő és a második sorban figyelembe vett erő különbségét.
3. A kapcsolat ellenállása a hammerhead hatása miatt redukált csavarsori erők figyelembevételével meghatározható.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozatban a speciális kialakítású úgy nevezett hammerhead-del ellátott külső csavarsoros nyomatékábíró homloklemez-es kapcsolatok szerkezeti viselkedését vizsgáltam numerikus modell segítségével. A numerikus vizsgálathoz alkalmazott modell szakirodalmi kísérletek alapján lett verifikálva. A numerikus modellel a gyakorlatban alkalmazott tipikus kapcsolatok szerkezeti viselkedésének bemutatására a helyettesítő T-elem mindhárom tönkremeneteli módjához tartozó jellemző tönkremeneteli módot megvizsgáltam és elemeztem.

A kutatási főcélja a hammerhead-nek a kapcsolat nyomatéki ellenállásra gyakorolt hatásának elemzése. Az egyes hammerhead-es kapcsolati kialakítások nyomatéki ellenállását az azonos geometriai paraméterekkel kialakított belső csavarsoros referencia kapcsolat nyomatéki ellenállásával hasonlítottam össze. A két kialakítás eredményéből látható, hogy az u.n. hammerhead hatás, mely a szélső csavarsor csökkentett hatékonyságát jelenti, 15-17%-kal csökkenti a nyomatéki teherbírást, amit a hammerhead-es kapcsolatok méretezési eljárásában mindenképpen figyelembe kell venni. A csavarsori erőeloszlások összehasonlítása azt mutatta, hogy az első csavarsorban ébredő erő és a csavarsor merevsége a hammerhead-es kapcsolat esetében jelentősen kisebb, mint a referencia kapcsolatnál.

A két kapcsolat tönkremeneteli módja, a csavarsori erőeloszlás és a tönkremenetelhez tartozó nyomatéki ellenállás értéke alapján azt tapasztaltam, hogy a hammerhead-es és a hammerhead nélküli belső csavarsoros kapcsolati kialakítások különbözően viselkednek. A jelenlegi szabványok azonban nem veszik figyelembe a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorok redukált teherbírását. Az eredmények azt mutatták, hogy a biztonság kárára téved a tervező, ha belső csavarsorként veszi figyelembe a hammerhead-ben elhelyezett csavarsorokat. Ennek megfelelően a homloklemez-es kapcsolatok méretezési eljárása módosítása szorul a hammerhead-del kialakított kapcsolatok esetén.

Paraméteres numerikus vizsgálatokkal a hammerhead geometriai méreteinek a nyomatéki ellenállás értékére és a csavarsori erőeloszlásra gyakorolt hatásának vizsgálatát elvégeztem. Négy geometriai paraméter (a hammerhead öv szélessége és vastagsága, a gerinc vastagsága és a hammerhead hossz) hatást vizsgáltam a különböző kapcsolat-típusok esetén. A paraméteres vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a hammerhead öv méretének nincs hatása a nyomatéki ellenállásra és a csavarsori erőeloszlásra sem, viszont a gerinc vastagság és a hammerhead hossz jelentősen befolyásolja a kapcsolat nyomatéki ellenállását és a kapcsolat csavarerő eloszlását. Mind a két paraméternövelésével a nyomatéki ellenállás nő és a kapcsolat képlékeny állapotában a csavarsori erőeloszlás közel meggyezik a belső csavarsoros „referencia” kapcsolatok csavarsori erőeloszlásával.

A hammerhead gerinc vastagság és hossz növelésével lineáris nő a nyomatéki teherbírás, így meghatározható a referencia kapcsolat ellenállásának eléréséhez szükséges gerinc vastagság és hammerhead hossz. A hammerhead gerincének növelése esetén a jelenlegi gyakorlatban alkalmazott általában ~8 mm vastag gerinclemez helyett körülbelül 30 mm vastag lemez alkalmazása szükséges, ezért a probléma megoldását a hammerhead hosszának növelése vagy a két paraméter értékének együttes növelése jelentheti.

A hammerhead hosszának meghatározásához a hammerhead-et, mint egy hajlított-nyírt T keresztmetszetet vizsgáltam. A hajlítás hatásának figyelembe vételére három különböző magasságú hammerhead-et vizsgáltam két különböző homloklemez vastagság esetén. A vizsgálat eredménye azt mutatta, hogy a hammerhead szükséges hossza meghatározható a hajlítás-nyírás interakciós

feltételével. A hajlítás-nyírás interakcióval történő közelítés a biztonság javára történik, de nem vezet jelentős túltervezéshez. A szükséges hammerhead hossz alkalmazásával, pedig a kapcsolat méretezhető az EN 1993-1-8 [1] szabvány alapján belső csavarsoros nyomatékbíró homloklemez-es kapcsolatként.

Összefoglalva tehát tipikus hammerhead-del rendelkező kapcsolatok esetére dolgoztam ki olyan méretezési eljárást, mely az EN1993-1-8 [1] szabvány méretezési eljárását egészíti ki a hammerhead hatás figyelembe vételére, ezáltal a hammerhead-del rendelkező kapcsolatok biztonságos méretezését teszi lehetővé.

7. FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] EN 1993-1-8:2005; Eurocode 3: Design of steel structures Part 1-8: Design of joints, 2005. 54-99.
- [2] L. Katula: “Bolted end-plate joints for crane buckets and beam-to-beam connectons”, PhD dissertation, Department of Structural Engineering, Budapest University of Technology and Economics, 2007.
- [3] Dr. Papp Ferenc: Magasépítési acélszerkezetek segédlet, 2011. 54.
- [4] Dr. Horváth László: Acélszerkezetek II (oktatási segédlet), 2007. 40-55.
- [5] Ádány Sándor , Dulácska Endre, Dunai László, Fernezelyi Sándor, Horváth László: Acélszerkezetek, 2. Speciális eljárások, Tervezés az Eurocode alapján, 2008. 9-20.
- [6] ANSYS® v14.0, Canonsburg, Pennsylvania, USA.
- [7] Péter Márai, Dr. Balázs Kövesdi: Calculation methode of fixed steel-steel joints, 2012.
- [8] MSZ EN1993-1-1:2005; Eurocode 3: Acélszerkezetek tervezése. 1-1. rész: Általános és az épületekre vonatkozó szabályok, 2009. 51-54.
- [9] EN1993-1-5:2006; Eurocode 3: Design of steel structures Part1-5: Plated structural elements, 2006. 48.